

Razumijevanje bajke u osnovnoj i srednjoj školi

Čajić, Tena

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:813226>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

TENA ČAJIĆ

**RAZUMIJEVANJE BAJKE U
OSNOVNOJ I SREDNJOJ ŠKOLI**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

TENA ČAJIĆ

**RAZUMIJEVANJE BAJKE U
OSNOVNOJ I SREDNJOJ ŠKOLI**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc., Davor Piskač
Sumentorica: izv. prof. dr. sc. Dubravka Zima

Zagreb, 2022.

Zahvala

Hvala mojim mentorima izv. prof. dr. sc. Davoru Piskaču i izv. prof. dr. sc. Dubravki Zimi na podršci, strpljenju i povjerenju tijekom izradbe diplomskog rada. Isto tako, hvala im za znanje koje su mi prenijeli tijekom studiranja.

Hvala mojim roditeljima, Ljerki i Marinku, što su me naučili upornosti, ljubavi i poštenju i hvala im što su moji najbolji prijatelji i uzor za cijeli život.

Hvala mojoj sestri Marini-mojoj prijateljici, na ljubavi, podršci, razgovorima i strpljenju. Hvala mojoj nećakinji Mili za svu radost, osmijehe i bezuvjetnu ljubav.

Hvala mojim bakama, Vidi i Radojki, mome djedu Stjepanu i mome ujaku Davoru na ljubavi i nadi, poticaju i razgovoru. Također, hvala im na nepokolebljivoj vjeri i što nikad nisu prestali naglašavati koliko je obrazovanje bitno i koliko je ono bitno za moj razvoj.

Hvala žutom suncokretu i prijateljima što su me obasipali ljubavlju, bliskošću i bezuvjetnim prijateljstvom, a također me podržavali i gurali u ovom velikom putovanju.

Za moje bake

Sažetak

Bajka jest jednostavna književna vrsta s nadnaravnim i fantastičnim elementima. Svijet bajke je naoko „idealni svijet“ u kojem ljudi u braku žive sretno do kraja života. Pretpostavimo da djeca mogu imati tendencije povjerovati u istinitost svijeta koji je prikazan u bajkama, no ono s čime će se suočiti u stvarnosti može biti daleko od njihovih očekivanja. U uvodnom dijelu rada polazimo od teorijske analize bajke koja uključuje definiranje bajke te njezinu strukturu. Središnji dio rada bavi se mogućim kontroverzama vezanima za bajke, a primarno se radi o nasilju u bajkama. Navedene karakteristike interpretirane su na dvjema pričama Charlesa Perraulta, a to su *Mačak u čizmama* i *Palčić*. Istraživački dio rada bavi se istraživanjem o razumijevanju bajke u osnovnoj i srednjoj školi. Istraživanje je provedeno u Osnovnoj školi 22. lipnja u Sisku te u Prirodoslovno-matematičkoj gimnaziji u Zagrebu. Putem anketnih upitnika istražujemo koliko djeca vole bajke, koliko vjeruju u istinitost ovih priča i koliko ih razumiju. Putem anketnih upitnika ispitani su stavovi osnovnoškolaca u dobi od četrnaest i petnaest godina te stavovi srednjoškolaca u dobi od osamnaest i devetnaest godina. U završnom dijelu rada predstavljamo i analiziramo rezultate istraživanja, dok u zaključku interpretiramo glavne odrednice ovog rada.

Ključne riječi: bajka, djeca, dječja književnost, nasilje, razumijevanje, interpretacija, Charles Perrault

Summary

A fairy tale is a simple literary genre with supernatural and fantastical elements. The fairy tale world is apparently an "ideal world" in which married people live happily ever after. Suppose that children may tend to believe in the truth of the world depicted in fairy tales, what they will face may be far from their expectations. In the introductory part of the paper, we start from the theoretical analysis of the fairy tale, which includes defining the fairy tale and its structure. The central part of the paper deals with possible controversies related to fairy tales, and it is primarily about violence in fairy tales. The characteristics were interpreted on two stories by Charles Perrault, *Mačak u čizmama* and *Palčić*. The research part of the paper presents research on the understanding of fairy tales in primary and secondary school. The research was conducted in the Osnovna škola 22. lipnja in Sisak and in the Science and mathematics high school in Zagreb. Through survey questionnaires, we research how much children like fairy tales, how much they believe in the truth of these stories and how much they understand them. Through survey questionnaires, the attitudes of elementary school students aged fourteen and fifteen and the attitudes of high school students aged eighteen and nineteen were examined. In the final part of the paper, we present and analyze the research results, while in the conclusion we interpret the main determinants of this work.

Keywords: fairy tale, children, children's literature, violence, understanding, interpretation, Charles Perrault

Sadržaj

Uvod	1
1. Bajka	2
1. 1. Definicija bajke	2
1. 2. Struktura bajke	4
2. Moguća kontroverznost bajke	7
2. 1. Charles Perrault	11
2. 2. Nasilje, nepravda i nepoštenje	13
2. 2. 1. <i>Mačak u čizmama</i>	13
2. 2. 2. <i>Palčić</i>	16
3. Dijete i okolina	18
4. Istraživački dio	21
4. 1. Metodologija	21
4. 1. 1. Predmet istraživanja	21
4. 1. 2. Cilj istraživanja	21
4. 1. 3. Zadaci istraživanja	21
4. 1. 4. Hipoteze	22
4. 1. 5. Varijable	22
4. 1. 6. Metode istraživanja	22
4. 1. 7. Uzorak	22
4. 2. Interpretacija rezultata / rasprava	24
4. 2. 1. Rezultati ankete	24
4. 2. 2. Rasprava	37
Zaključak	40
Literatura	41
Prilozi	43
Životopis	45

Uvod

Djeca se u prvim godinama života susreću s jednostavnom književnom vrstom koju zovemo bajke. Naime, bajke definiramo kao književnu vrstu koja obiluje nadnaravnim i fantastičnim elementima, junacima i junakinjama te stereotipnim počecima i završecima. Bajke mogu u djece razviti neka očekivanja o idealnome životu pa ako se ta očekivanja ne ostvare, to može dovesti do razočaranja, niskog samopouzdanja, nerealne slike o ljubavi, zastarjelih normi ponašanja te do nerazumijevanja odnosa dobra i zla. Drugim riječima, u površnom nam se čitanju svijet bajke može doimati kao „idealni svijet“ u kojemu dobro uvijek pobjeđuje zlo, a ljudi u braku sretno žive do kraja života.

Cilj je ovog diplomskog rada predstaviti teorijski dio o bajkama koji ćemo kasnije povezati s istraživanjem. U radu ćemo prikazati različite definicije bajke. Potom je fokus na strukturi bajke i njezinim elementima. Središnji dio rada osvjetlit će karakteristike bajke i zbog čega se bajka u ovom radu smatra kontroverznom književnom vrstom. Kako bismo pojasnili što je to kontroverzno u bajkama izabrali smo dvije priče Charlesa Perraulta, *Mačak u čizmama* i *Palčić* koje će poslužiti za interpretaciju.

Istraživački će dio rada putem anketnih upitnika ispitati koliko djeca razumiju bajke. Polazimo od pretpostavke da djeca vole čitati bajke i da im vjeruju te da nisu u potpunosti svjesna nerealnosti koju bajke nude. Istraživanjem ćemo potvrditi ili opovrgnuti postavljene teze te ćemo saznati koliko im vjeruju i što misle o njima, koliko bajke utječu na njihov život te koja im je najdraža bajka.

U posljednjem dijelu rada, predstaviti ćemo rezultate istraživanja koje ćemo potom kratko komentirati. U zaključku ćemo interpretirati glavne odrednice ovog rada. Nakon zaključka slijedi literatura koja je korištena u radu te prilozi vezani uz istraživanje.

1. Bajka

1. 1. Definicija bajke

Bajka jest književna vrsta koja je u literaturi interpretirana na razne načine, a svi ti načini nam pomažu konstruirati definiciju bajke. Nizozemac Andre Jolles zapisao je da je 18. stoljeće shvatilo bajku kao „umjetnički oblik u kojem se sjedinjuju i kao takve mogu se uzajamno pomiriti dvije protivne sklonosti ljudske naravi: sklonost prema čudnovatom i ljubav prema istinitom i prirodnom“ (Jolles, 2000: 213). Vladimir je Biti izveo jednu zanimljivu definiciju pojma bajke u kojoj saznajemo koliko je u bajci prisutno različitosti, pa je bajka „pripovjedna vrsta u kojoj su se, stjecajem okolnosti, u živoj raspravi iskušavale gotovo sve važnije konstitutivne opreke suvremene književne teorije“ (Biti, 2000: 29). Drugim riječima, u bajci pronalazimo opreke između umjetničke i folklorne književnosti, usmene i pisane književnosti, jednostavnih i složenih oblika, forme i strukture (Biti, 29). Druga definicija kaže da je bajka „jednostavna prozna vrsta prepoznatljiva po čudesnim pretvaranjima, jedinstvenom zbiljskom i nadnaravnom svijetu, ponavljanju radnje, prepoznatljivim likovima, sukobu dobra i zla, nagradi i kazni, postavljanju uvjeta i kušnji“ (Pintarić, 2008: 7).

Bruno Bettelheim smatra bajku umjetničkim djelom, naziva ju „jedinstvenom umjetničkom formom“, pa piše da: „bajka dijete zabavlja, govori mu o njemu samom, i potpomaže mu razvoj osobnosti“ (Bettelheim, 2000: 20). Hameršak i Zima (2015) bajku tumače kao primarno književni žanr koji dječjim čitateljima omogućuje umjetnički užitek, aktivaciju kreativne imaginacije i zaranjanje u svijet ispunjen nesvakidašnjim događajima i pustolovinama (Hameršak i Zima, 2015: 237). S druge strane, autorice navode definiciju u kojoj se bajke smatraju podrijetlom pisane priče o usponu ili restituciji na društvenoj ljestvici uz pomoć čudesa (Hameršak i Zima, 250-251). Međutim, treba pojasniti da bajke prvotno nisu bile namijenjene djeci, jer bajke su se pripovijedale za odraslu ili za dobno mješovitu publiku (Hameršak i Zima, 240).

Prema Dubravki Težak i Stjepku Težaku bajka je „svaka priča, narodna ili umjetnička, u kojoj je slika izgrađena na iracionalnim, nadnaravnim elementima, priča u kojoj je, baš kao u crtanom filmu, sve moguće“ (Težak i Težak, 1997: 7). Značenjski se put bajke definirao mnogo stoljeća, pa Maja Bošković-Stulli navodi djelo *Ispoviedaonik* iz 1630., u kojem je fra Stjepan Matijević upotrijebio riječ bajka, a tada još nije mislio na

vrstu pripovijetke, već je smatrao da je bajka „izmišljotina, besmisleno i nevjerovatno kazivanje“ (Bošković-Stulli, 2012: 281). Vladimira Velički predlaže drugačiju definiciju bajke, a za nju je bajka „jedinствена književnoumjetnička forma koja u sebi sadrži izravna i skrivena značenja“ (Velički, 2013: 17).

Posebno su zanimljive različite interpretacije pojma bajki u pojedinim zemljama. Neke koje ćemo istaknuti su Slovenija, Poljska i Njemačka. Bajka je na slovenskom naziv za mitske i kozmogonijske predaje, na poljskom (bajka *ludowa*) je narodna pripovijetka, a pripovijetka se u poljskoj literaturi označava kao čarobna ili fantastična bajka. U Njemačkoj se koristi naziv *Märchen* koji se posvuda uzimao kao mjerilo za pripovijetku (Bošković-Stulli, 282).

Posebitost je da se bajkama u različitim okružjima nazivaju različiti fenomeni, od negativne vrijednosti nekog iskaza odnosno neistine, preko vrste filmova do posebne vrste ili skupine (usmenih/narodnih) priča (Hameršak i Zima, 250). Drugim riječima, bajka može imati pejorativnu konotaciju odnosno kada nekome kažemo „pričaš bajke“ zapravo mu hoćemo reći da priča laži ili izmišljotine. Zaključno, uvidom u različita poimanja bajke, možemo reći da je bajka neosporno književna vrsta koja ima jedinstvenu književnu formu i fantastične elemente.

1. 2. Struktura bajke

Bajku prati ustaljena struktura koja je prepoznatljiva po nizu elemenata. Prvi od tih je da bajka ima čvrsto određenu kompoziciju i prepoznatljive početke i završetke: „Bili jednom kralj i kraljica“ i „živjeli su sretno do kraja života“. Drugo je da bajka često jednodimenzionalno i plošno prati svoje likove, „u bajci nema distance između „ovoga“ i onoga, jer svijet je bajke jedno-dimenzijski“ (Bošković-Stulli, 285). Struktura bajke je koncipirana da predstavlja događaje kojima ne pridaje previše važnosti; epizode su bez opisa, lica nisu detaljno opisana, nedostaje fizička i psihička karakterizacija (Velički, 17). S time se slaže i strana literatura, scenografija bajke nije opisana u detalje, jer ne postoji potreba za detaljnom deskripcijom. Primjerice, netko će odmah znati da će se nešto dogoditi u magičnoj šumi. Isto tako, vrijeme je neuhvatljivo i pripada dalekoj prošlosti (Koutsompou, 2016: 215). Što se tiče dinamike, bajka jedinu dinamiku ima kada je riječ o suradnji s likovima, tu nailazimo na dinamičnost i kretnju, a dinamičnost i kretnja često nastupaju nakon opisa krajolika, junaci se identificiraju, potom se razvijaju i sukobi (Koutsompou, 215). Isti ti junaci su anonimni ili imenovani na temelju njihovih karakteristika ili njihova odijevanja, kao što su Crvenkapica, Pepeljuga ili Snjeguljica (Koutsompou, 215).

Nadalje, pojam strukture u znanosti o književnosti označava cjelinu određenu rasporedom i odnosima među dijelovima književnoga djela (Pintarić, 17). Strukturu ćemo objasniti na primjeru priče *Mačak u čizmama*. Svaka bajka sadrži istih 6 dijelova, a to su: uvod, zaplet, uspon, vrhunac radnje, obrat i rasplet. Tako je uvod ustaljeni početak: „neki mlinar svojim sinovima ništa ne ostavi u naslijeđe“ (Perrault, 2006: 43). Zaplet označava prvi neočekivani događaj koji izaziva napetost u očekivanju razrješenja, to je situacija kada siromašni sin govori da će od mačka napraviti „kolčak“, a situacija u kojoj mačak iz straha odlučuje svom gospodaru dokazati kako „nije tako loš dio ostavštine“ (Perrault, 43). Uspon označava niz događaja koji najčešće teku uzročno posljedično; tako mačak želi dokazati kakav je, ulazi u niz situacija u kojima „kupuje“ kraljevu uljudnost te upoznaje kralja i markiza od Karabasa, a kralj svjedoči „velikom“ imutku markiza: „kralj prošavši onuda htjede doznati čije je sve to žito što ga vidi uokolo, a žeteoci odgovoriše – od Gospodina markiza od Karabasa“ (Perrault, 48). Vrhunac radnje najdramatičniji je događaj u bajci u kojem se događa konačan obračun, a ovdje su moguća dva obrata, tako se vrhunac radnje i obrat isprepliću. Vrhunac se krije u situaciji kada mačak vješto i

lukavo nadmudri ljudoždera, kojeg na kraju pojede, pa kralja uvede u dvorac tvrdeći da je to dvorac markiza od Karabasa: „neka vaše veličanstvo bude dobrodošlo u dvorac gospodina markiza od Karabasa“ (Perrault, 52-53). U petom dijelu, odnosno obratu više ne postoji napetost i iščekivanje te nastupa smirenje, tako da nakon što mačak pojede ljudoždera, praktički više ne postoji nikakva opasnost od razotkrivanja pothvata lukavog mačka. U raspletu se donose samo neke informacije koje su odgovori na pitanja koja su nakon obrata ostala nedorečena, a često govore o nagradi dobrih ili kazni zlih (Pintarić, 19). Tako u raspletu saznajemo da je mačak nagrađen zbog svoje lukavštine, „on postade pravi velmoža“, odnosno velikaš ili plemić na dvoru svog gospodara markiza od Karabasa (Perrault, 53).

S druge strane, Vladimir Propp u potpunosti drugačije poima oblik bajke i njezinu strukturu. Ukratko, Biti (2000) ističe kako Propp razlikuje funkcije unutar bajke. Propp prepoznaje u bajkama preko trideset funkcija, a neke od njih su: darivanje, privremeno udaljavanje, zabrana, prekršaj zabrane, preobrazba junaka, uklanjanje nedostatka, kažnjavanje protivnika, svadbe i krunidbe i sl. (prema Biti, 30). Funkcije imaju određenu namjenu, one se mogu izostaviti ili ponoviti, no njihov se redoslijed ne može mijenjati. Funkcije se grupiraju, pa razlikujemo sedam temeljnih „djelatnika“, a to su: zlotvor, darivatelj, pomoćnik, tražene osobe, odašiljatelj, junak i lažni junak (prema Biti, 30).

Budući da smo naglasili kako je bajka jednostavna književna forma, trebamo razjasniti što se smatra jednostavnim književnim oblikom. Andre Jolles napisao je studiju *Jednostavni oblici* u kojoj interpretira nekoliko književnih oblika koje smatra jednostavnima, a nastali su u kontekstu folklorne književnosti: legenda, predaja, mit, zagonetka, izreka i dr. Među njima nalazimo bajku. Maja Bošković-Stulli pojašnjava kako se bajke smatraju jednostavnim oblikom jer se ostvaruju vlastitim riječima tog oblika, u kojima se svaki put na jednak način mogu ponovno ostvariti (Bošković-Stulli, 290, Jolles, 2000: 218). Nadalje, Jolles smatra da je oblik bajke konstituiran pojavom zbirke braće Grimm 1812. pod nazivom *Dječje i kućne bajke* (Jolles, 2000: 202). Prema Jollesu, svijet se u bajci preobražava prema načelu koje vlada samo ovim oblikom i koje određuje samo njega, a to načelo naziva duhovnom zaokupljenošću. Jednostavni oblici kao književni oblici, prema Jollesu, formulirani su u kontekstu društvene funkcije tog oblika. Svi oblici kojima se Jolles bavi su iz domene folklora i imaju određene funkcije u zajednici koja ih je proizvela. Stoga je njegova interpretacija bajke povezana s njezinom

društvenom funkcijom. Jollesova je teza da je funkcija bajke, koju on naziva duhovnom zaokupljenošću, da se ne bavi društvenim moralom odnosno odnosom dobra i zla nego da iskazuje što zajednica smatra pravednim, a što nepravednim.

2. Moguća kontroverznost bajke

Prema nacionalnom kurikulumu bajke se u nastavi obrađuju u nižim razredima osnovne škole. U prvom razredu osnovne škole djeca se susreću s bajkama braće Grimm, a u drugom razredu s bajkama Hansa Christiana Andersena i Charlesa Perraulta. Potom se u trećem razredu obrađuju hrvatske usmene bajke, da bi se djeca u četvrtom razredu susrela s bajkama Ivane Brlić Mažuranić iz zbirke „Priče iz davnine“. Bajke se povezuju s djecom putem različitih disciplina, od biologije, pedagogije i psihologije do znanosti o književnosti (Hameršak i Zima, 237). Bettelheim smatra da dijete „iz bajki naslućuje kako biti čovjek u ovom našem svijetu znači prihvatiti teške izazove, ali i doživjeti divne pustolovine“ (Bettelheim, 137). Slično zaključuje Maja Bošković-Stulli, jer interes bajke nije u dobivanju blaga i kraljevstva, nego u dalekim opasnostima, u pustolovini samoj (Bošković-Stulli, 285). Maja Bošković-Stulli pisala je o okrutnosti u bajci pa zaključuje: „okrutnosti u bajci (mučenje pastorčadi, surove kazne krivaca i dr.) ne opisuju se i ne zamišljaju se realno, to su simboli, dijelovi apstraktnog ornamentalnog stila bajke i djeca ih tako primaju“ (Hameršak i Zima, 246, Bošković-Stulli, 1983: 193).

Horor-bajke su dio folklornog naslijeđa gotovo svih naroda svijeta te one imaju posve jasnu pozitivnu ulogu u socijalizaciji djece (Čudina-Obradović, 2002: 49). Međutim, znači li socijalizacija djece, socijalizacija putem straha? Istraživanja koja su predstavili Dubravka Težak i Stjepko Težak pokazuju da je stanovit broj djece osjećao strah prilikom čitanja određenih bajki što će biti prikazano kasnije. Još jedan mogući razlog neodobravanja bajke leži u tome što one ne daju „istinske slike života“, pa iz toga proizlazi da su bajke nezdrave (Bettelheim, 105). Unatoč tome, literatura potvrđuje da nam priče „nude simboličnu radnju koja odgovara našem unutarnjemu svijetu i ponovo djeluje na unutarnji svijet slušatelja obogaćuje ga i nadopunjuje“ (Velički, 38). Međutim, u bajkama prepoznajemo mnoštvo upitnih elemenata, primjerice nasilje, prevaru, ubojstvo, pa se pitamo može li to naškoditi djetetu, bilo da ga učini neosjetljivim na grubost i okrutnost, bilo da ga ispuni strahovima i noćnim morama (Čudina-Obradović, 49). No, ne treba zaboraviti: gdje ima okrutnosti, grubosti i zla, ima i dobrog. Djeca su sretna kada se u bajci nagradi dobro ili kazni zlo (Bistrić i Ivon, 2019: 141, Bettelheim, 2000: 18). Bettelheim smatra da se bajkama primjenjuju sasvim neprikladna mjerila, i pojašnjava da bismo bajke trebali gledati kao simbole psihičkih zbivanja ili problema jer ako ih tako shvaćamo one postaju istinite.

Tako ako se bajke shvate kao opisi stvarnosti, onda su zaista u svakom pogledu pretjerane – okrutne, sadističke, i što sve ne. No, kao simboli psihičkih zbivanja ili problema, ove su priče sasvim istinite (Bettelheim, 137).

Bettelheim nadalje piše da ljudi često tvrde da bajke ne daju istinske slike života i da su stoga nezdrave, a „ne pada im na um da bi istina u djetetovom životu mogla biti drugačija od istine odraslih?“ (Bettelheim, 105). Vesna Krauth u predgovoru knjige *Smisao i značenje bajki* Brune Bettelheima pobija neka mišljenja da je bajka sporna književna vrsta:

Mnogi psihijatri služe se bajkom kao jednim od terapijskih sredstava. Nažalost, roditelji i odgajatelji tek izrijetka koriste bajku kao pomoć, kako u odgajanju, tako i kao sredstvo boljeg razumijevanja vlastitog djeteta, a i tada ne shvaćajući svu dubinu priče (Krauth, 10).

Pretpostavljamo da bi se djeca mogla zanijeti u svojim sanjarijama, da bi izložena bajkama mogla vjerovati u čarolije. Međutim, je li loše da djeca maštaju? Ona će ionako, prema Bettelheimu, maštati i vjerovati u čaroliju dok su djeca, a prestat će vjerovati kad odrastu (Bettelheim, 107), što će potvrditi istraživanje u ovome radu. Kao što smo spomenuli simbole, ako je dijete dobro upoznato bajkom, ono će znati da mu se bajka obraća jezikom simbola, a ne jezikom stvarnosti. Prema tome, bajka od početka pripodaje da ono o čemu nam pripovijeda nije opipljiva činjenica, stvarna osoba ili mjesto (Bettelheim, 61). Težak i Težak također spominju simbole, smatrajući da se okrutni postupci u bajci ne doživljavaju realno, nego kao stilistička sredstva, kao simboli, što dijete lako podnosi, pa čak možda i traži, samo ako je svršetak dobar (Težak i Težak, 8).

Dubravka Težak u djelu *Interpretacija bajke* navodi niz primjera kojima podupire teoriju da je bajka najprikladnija književna vrsta za djecu, pa ističe niz autora koji su naklonjeni bajkama. Među njima su i riječi Johanna Gottfrieda Herdera koji kaže: „Djetetu kome nikad nisu pričane bajke ostaje u naravi jedno polje koje se u kasnijim godinama više ne može obraditi“ (prema Težak, 9). Stoga Herder poručuje da se bajke trebaju pričati, jer ako ih ne pričamo, kasnije to polje u djetetovom životu više nećemo moći nadoknaditi. S druge strane, Čudina-Obradović postavlja pitanje: „jesu li štetne za djecu fantastične i jezovite priče o bićima kojih nema, događajima koji se ne mogu dogoditi?“ (Čudina-Obradović, 49). Mnogo više od djece, roditelji se pitaju je li svaka slikovnica dobra i jesu li bajke djeci primjereno štivo? (Čudina-Obradović, 49). Bettelheim smatra da bajke pružaju djeci određenu vjeru jer vjera im daje hrabrost da ne

ustuknu pred određenom „prijetnjom“:

Dijete koje je iz bajki naučilo vjerovati kako se ono što je isprva izgledalo kao odbojna, prijeteća spodoba, može čudom pretvoriti u najkorisnijeg prijatelja, spremno je vjerovati kako se nepoznato dijete s kojim se susreće i kojeg se boji, također iz prijetnje može pretvoriti u poželjnog druga (Bettelheim, 51).

Bistrić i Ivon navode da postoji određeni „biblioterapijski ključ“ u bajkama. Drugim riječima, bajkama se djetetu može ukazati na određeni problem koji ga tišti, a kojega nije ni svjesno (Bistrić i Ivon, 139). Biblioterapija se definira kao proces dinamičke interakcije između osobnosti čitatelja i teksta pod vodstvom educiranoga pomagača (Bušljeta i Piskač, 2018: 7). Tako biblioterapija može biti učinkovita u radu s odraslim čitateljima, ali i s djecom osnovnoškolske i srednjoškolske dobi (Bušljeta i Piskač, 2018: 14).

Rad autorice Violette-Eirini Koutsompou na temu „The child and the Fairy tale: The Psychological Perspective of Children's Literature“ bavi se važnošću bajki u kontekstu psihologije. Autorica zastupa važnost bajki i mitova jer prate živote junakinje i junaka koji prolaze periode tame do transformacije. Bistrić i Ivon (2019) smatraju da je bajka bliska djetetu svojom strukturom i pogledom na život. Isto tako, bajka pomaže razvijanju mašte i gradnji socijalnih odnosa, stoga pomaže djetetu riješiti određene problemske situacije (Bistrić i Ivon, 131). Djeca moraju uživati u pričama, no često je taj užitak ograničen jer djeca ne uspijevaju uvijek razumjeti u potpunosti koncepte koje nude priče, upravo zbog njihove kompleksnosti (Koutsompou, 213). Iz toga se može zaključiti kako se roditelji ne bi trebali bojati da će njihovo dijete „uranjati“ u nerealna razmišljanja, jer se postavlja pitanje hoće li oni uopće moći razumjeti kompleksnost koju nose bajke. Stoga ostaje na istraživanju da potvrdimo koliko djeca uopće smatraju bajke strašnima i koliko vjeruju u njih. Postoji mogućnost i prerade bajke, no prema Čudini-Obradović to nije poželjno. Preradom priče u prihvatljivi oblik tj. izostavljanjem nasilja i jezovitih elemenata, bajka se osiromašuje u njezinu najvrednijem dijelu. Zbog svih tih razloga bajke su u svom izvornom obliku potrebne i korisne djetetu u razdoblju četvrtе i devete godine (Čudina-Obradović, 49).

Bajke Charlesa Perraulta, o kojem će više riječi biti kasnije, prožete nasiljem, zastarjelom slikom muško-ženskih odnosa, slikom u kojem je žena podčinjena i pasivna, ostaju priče koje treba detaljnije ispitati. Unatoč negativnim karakteristikama, dječja je

literatura jednostavna i fokusirana na akciju, govori o djetinjstvu, razvija dječja viđenja, optimistična je i ima namjeru biti imaginativna. Međutim, dječja literatura ne obiluje samo imaginativnim događajima i radnjama, ona ima tendencije prema imaginativnom, te stoga pokušava napraviti radnje koje su poučne, pokušava naći balans između poučnoga i idealnoga (Koutsompou, 214). Bistrić i Ivon (2019) smatraju da bajke poukom i sadržajem ohrabruju dijete za buduće djelovanje te da će dijete poistovjećujući se s likovima i njihovim djelovanjem samo spoznati kako u određenoj situaciji reagirati ili kako se odgovorno ponašati (Bistrić i Ivon, 140).

2. 1. Charles Perrault

Svi bajkopisci, počevši s Charlesom Perraultom, razvijaju ustaljenu poetiku bajke, pa je u bajkama „slika svijeta opisana nadnaravnim ili čudesnim događajima i likovima, stereotipnim počecima i završecima, jednostavnom kompozicijom te jednostavnim jezikom i stilom zasnovanim na ponavljanjima“ (Pintarić, 1999: 12-15). Francuski književnik Charles Perrault utemeljio je autorsku bajku u 17. stoljeću. Crnković i Težak (2002) pišu da Perrault otvara veliko poglavlje dječje umjetničke priče, a to su priče iz pradavna vremena s poukama (Crnković i Težak, 2002: 46). Prije izlaska njegove poznate zbirke, Perrault je 1691. napisao tri priče u stihu (Jolles, 213). Njegova najpoznatija zbirka bajki *Priče iz prošlih vremena s poukom* objavljena je 1697. godine. Tada je u zbirci objavljeno osam jednostavnih priča: *Modrobradi*, *Ljepotica iz usnule šune*, *Pepeljuga*, *Mačak u čizmama*, *Dijamanti i punoglavci*, *Gordan s čuperkom*, *Crvenkapica* i *Palčić* (Perrault, 202).

Perrault je nadahnuće tražio u usmenoknjiževnim bajkama i pričama. Jolles interpretira nastanak Perraultovih priča: „Perrault to prikazuje kao da je priče pričala neka stara dadilja svome sinu, a on sam ih je opet čuo od njegovog sina (Jolles, 213). Kako možemo primijetiti vrijeme objavljivanja njegove poznate zbirke datira u 17. stoljeće. Tada je u visokom društvu bilo uobičajeno provesti ugodno popodne u pričanju bajki, pa se Perrault poslužio usmenom tradicijom i odlučio se za pisanje bajki koje su već tada bile popularne na dvoru Luja XIV. (Perrault, 203). Perrault je priče „parfimirao“ kako piše Milan Crnković, odnosno prerađivao ih je i prepričavao kako bi mogle proći u gospodskom društvu kojem su namijenjene (Crnković, 46). Prije Perraultovih priča, talijanski je pisac Giambattista Basile objavio zbirku narodnih priča napuljskog dijalekta, a niti jedna priča nije postigla utjecaj koji su postigle priče Perraulta, Grimma te kasnije Andersena (Crnković, 48).

Pojavom Perraultovih bajki, i početkom 18. stoljeća, bajka kao vrsta ovladava književnošću i nadomješta roman i novelu (Jolles, 213). Nadalje, Jolles piše o Perraultovim bajkama, koje naziva „poučkama“ jer, kako pojašnjava, Perrault je napisao u uvodu „Posvuda se krepost nagrađuje, a porok kažnjava“ (Jolles, 221). Međutim, treba naglasiti, kao što smo prethodno spomenuli, bajke prvotno nisu bile namijenjene djeci. Tako su Perraultove bajke bile usmjerene na odrasle čitatelje, pri čemu su ponekad usputno evocirale djecu kao njihovu publiku u usmenom kontekstu (Hameršak i Zima,

240). Braći Grimm također djeca nisu bila ciljana publika, već odrasli, pa su tek kasnija izdanja pročišćena od seksualnih aluzija i prizora koje su zbirke sadržavale (Hameršak i Zima, 240). Perraultova vjerojatno najpoznatija priča je *Crvenkapica*. U *Crvenkapici* nailazimo na „jednu malu seljančicu najljepšu što ju je oko ikada vidjelo, a koja nije znala da je opasno zaustavljati se i s vukom razgovarati“ (Perrault, 26-28). Međutim, završetak Perraultove *Crvenkapice* je tragičan, kada vuk pojede *Crvenkapicu* i baku, slika je što se neizbrisivo urezuje u sjećanje (Čajić, 2021, 56, prema Bettelheim, 2000, 148).

Perraultova priča *Modrobradi* govori o čovjeku plave bradi, koji odlazi na putovanje, a svojoj ženi ostavlja ključeve kuće, napominjući joj kako jedna vrata ne smije otvarati „sve otvarajte, svuda idite, ali u tu vam sobu zabranjujem ulaziti“ (Perrault, 33). *Modrobradi* je priča o znatiželji koja je skoro plaćena životom jer žena otvorivši vrata zabranjene sobe ugleda „pod posve pokriven zgrušanom krvlju u kojoj se ogledaše odraz tijela brojnih mrtvih žena okovanih uza zidove, a sve su to bile žene s kojima se *Modrobradi* oženio, a potom ih jednu za drugom zaklao“ (Perrault, 36). O nasilju u bajkama piše Ana Pintarić. Smatra se da nasilne scene u bajkama treba iskoristiti za odgoj protiv nasilja (Pintarić, 31). Međutim, može li se ovakva bajka koristiti kao odgoj protiv nasilja? Bistrić i Ivon upućuju, da su se istraživači bajke, kao i teoretičari i psihoanalitičari složili kako bismo djeci ipak trebali čitati bajke braće Grimm, jer postoji određena količina nasilja i upitnih situacija u Perraultovim bajkama (Bistrić i Ivon, 141).

Činjenica jest da Milan Crnković o radu Charlesa Perraulta ne piše velike kritike: „a bile neke njegove priče (na primjer *Plavobradi*) pogodne ili ne za djecu, Perrault pripada onima koji su prvi pričali djeci, potakli druge da pričaju, a nisu ni do danas nakon gotovo tri stoljeća, dosadili“ (Crnković, 1987: 45). Crnković smatra lošim smanjivanje čudesnog u Perraultovim pričama, odnosno, kako kaže, Perrault bajku demitizira i smanjuje to čudesno u njoj na što manju mjeru (Crnković, 1987: 289).

2. 2. Nasilje, nepravda i nepoštenje

Ovo poglavlje osvrnut će se na problem nasilja koji je prisutan u bajkama. Također će biti riječi o nepoštenju i nepravdi. Za ovo poglavlje izabrali smo dvije priče Charlesa Perraulta, a to su *Mačak u čizmama* i *Palčić*.

2. 2. 1. Mačak u čizmama

Priča *Mačak u čizmama* započinje rečenicom: „Neki mlinar svojim sinovima ništa ne ostavi (...).“ Priča govori o tri sina koja su naslijedila ostavštinu svog pokojnog oca. Jedan sin je dobio mlin, drugi je dobio magarca, a treći i najmlađi je dobio mačka. Priča se počinje odvijati kada treći sin negoduje zbog male očeve ostavštine: „Ja ću, kada pojedem ovog mačka i od njegova krzna sebi načinim kolčak, morati umrijeti od gladi“ (Perrault, 43). Mačak je čuo što on govori, pa mu kaže: „Ne tugujte gospodaru, samo mi pribavite vreću i dajte načiniti čizme da u njima mogu gaziti kroz šikare, pa ćete vidjeti da vas nije zapao tako loš dio kao što vjerujete“ (Perrault, 44). Ovakav odgovor mačka zasigurno ostavlja puno upitnika čitatelju. Ne bi li mačak nakon ovakve izjave svoga gospodara trebao osjetiti strah ili čak pobjeći od njega? Ana Pintarić naglašava da mačka „više od smrtne opasnosti uvrijedi izjava da je loš dio u ostavštini“ (Pintarić, 42). Posebna zanimljivost ove priče *Mačak u čizmama* je ta da u književnoj vrsti ima obilježja bajke i basne. Bajke se iznose na jednostavan, priprost način, a slušatelju se ne postavljaju nikakvi zahtjevi, dok basne, drugim riječima ili postupcima, događajima, zahtijevaju ili prijete, a često su moralističke (Bettelheim, 32). Basne se zasnivaju na alegoriji, a u basnama imamo životinje koje u njoj nastupaju kao tipovi ljudi određenih karakternih, staleških ili moralnih osobina (Solar, 80). Možemo se složiti da *Mačak u čizmama* svakako ima oba elementa posebice ovaj element koji govori da u basnama imamo životinje koje nastupaju kao određeni tipovi ljudi. Stoga je mačak određen kao domišljat, lukav i spretan, ali isto tako podmukao i nepošten. Mačak je onaj tip ljudi koji ne prežu ni pred čime, a svojom domišljatošću i lukavošću postižu uspjeh.

Mačak je spreman dokazati gospodaru kako on nije „tako loš dio u ostavštini“, pa mačak da bi spasio svoj život i priskrbio bogatstvo svom gospodaru, „na svakakve načine koristi svoje prirodne darove i nezasluzeno prima nagradu“ (Pintarić, 41). Priča nam

govori kako mačak mami životinje, koje potom odnosi kralju. Noseći kralju svakojake poklone u ime svog gospodara odnosno, kako ga je naslovio, markiza od Karabasa, mačak zapravo „kupuje“ naklonost kralja. Tako „jednog dana“ treći sin, lažni markiz od Karabasa, poslušajući savjet svoga mačka koji mu govori da se okupa u rijeci baš u ono vrijeme kada kralj prolazi sa svojom kćerkom, „najdivnijom kraljevnom na svijetu“. Treći sin, ne znajući što mačak sprema, ulazi u rijeku, a potom mačak stade vikati „U pomoć! u pomoć! Gospodin markiz od Karabasa se utapa!“ Čuvši povik, prepoznavši mačka, kralj naredi stražarima da gospodinu od Karabasa brzo priskoče u pomoć. U tijeku ove radnje saznajemo da je mačak uspio nadmudriti sve prepreke i praktički „kupiti“ naklonost kralja i priskrbiti svom gospodaru dvorac, ali i kraljevu kćer: „Markiz prihvati čast što mu je ukazivao kralj pa se još istoga dana oženi kraljevnom“ (Perrault, 53).

Dakle, što mačak radi, kako mu to uspijeva? Mačak od samog početka pokušava dokazati kako nije „tako loš dio u ostavštini“. Kako mu to uspijeva? Mačak se koristi domišljatim trikovima, varkama, lažima i zabludama. Stoga stoji opravdano pitanje, je li ovakva bajka dobra za djecu? Miroslava Vučić u pogovoru Perraultovim bajkama, govori o tome kako postoje upitne moralne vrijednosti nekih priča, a čak ističe da neki od znanstvenika kažu da moramo ponovno ispitati priče (Vučić, 208). Za primjer uzima *Mačka u čizmama* u kojoj nailazimo na nepotrebno nasilje i junake koji lažu, varaju i krađu, dok s druge strane Bruno Bettelheim pojašnjava problem ove bajke, pa zapisuje:

Amoralne bajke kao što je Mačka u čizmama koji prijevara udesi junakov uspjeh, ne gradi karakter zalažući se za izbor između dobra i zla, već daje djetetu nadu da čak i najkrotkiji može uspjeti u životu (Bettelheim, 18).

Bettelheim zaključuje da u ovim pričama nije posrijedi moral, već uvjerenje da čovjek može uspjeti. S druge strane, u ovoj priči imamo situaciju u kojoj mačak proguta ljudoždera, odnosno tada ljudoždera koji se pretvorio u miša, pa ovu situaciju možemo nazvati i vrhuncem priče, jer nakon ove situacije priča dobiva svoj rasplet. Tijekom silnih prevara i dogodovština što ih počinu mačak, stigne mačak do krasna dvorca, čiji je gospodar ljudožder, najbogatiji među svima. Mačak odmah krene sa svojim lukavstvom, pa kaže ljudožderu: „Uvjeravali su me, kako vi posjedujete dar da se prometnete u bilo koju životinju, da se možete, na primjer, prometnuti u lava, u slona (...)“ (Perrault, 52). Napravi ljudožder to, da uvjeri mačka, pretvori se on u lava, a mačak se toliko prestraši njegove veličine. Vidjevši da se ljudožder vratio u svoj prvobitni oblik on kaže, kako su

ga uvjeravali, „iako u to ne može vjerovati, da može poprimiti oblik i najmanje životinje“ (Perrault, 52). Ljudožder kako bi uvjerio mačka pretvori se u miša „a mačak čim to vidje, baci se na nj i pojede ga“ (Perrault, 52). Ova situacija mnoge će ostaviti podijeljena mišljenja. Tako bi jedni rekli, pa što ako je mačak pojeo ljudoždera, pa znamo li mi tko su i što su ljudožderi? Međutim, drugi će konstatirati da se ovdje ipak radi o ubojstvu i o kršenju jedne od deset Božjih zapovijedi »ne ubij«. Možemo zaključiti da je u ovoj priči na nama je da odlučimo hoće li likovi iz ove priče biti junaci ili varalice, da zaključimo jesu li oni dobri ili zli? Jolles slično uočava, pa piše da mačak od početka pa do kraja vara, laže i krade (Jolles, 221). Zato je ovu situaciju potrebno dodatno naglasiti na nastavnom satu jer različitim interpretacijama možemo potaknuti misli i ideje vezane za moralno upitnu situaciju. Jolles zaključuje da je funkcija bajke artikuliranje ideje pravednosti i nepravde. Što je to nepravda u priči *Mačak u čizmama*? Jolles ističe da su oba brata u priči dobila nešto vrijedno, mlin i magarca, dok je treći dobio mačka. Za takvo stanje piše da nije nemoralno, ali da postoji osjećaj nepravde i da se ta nepravda mora izravnati, da se mora dovesti u ravnotežu. Dolazi do ravnoteže, osjećaj nepravde je poništen do kraja priče, jer mačak postaje sredstvom izravnanja (Jolles, 222).

Bettelheim zapisuje da se u jednoj bajci *Ribar i duh* (jedna od priča iz *Tisuću i jedne noći*), jedan ribar spašava svojom dovrtljivošću; on podbode duha glasno izrazivši sumnju da tako golem duh može uopće stati u tako malo posudu (Bettelheim, 33). Priče iz *Tisuću i jedne noći* nastale su između 800. i 900. godine puno prije Perraultove zbirke iz 1697., no zanimljivo je ustvrditi da se radi o sličnoj dovrtljivosti junaka, ali ne treba zaboraviti da mačak u svojim pothvatima ubija. Na temelju ove situacije možemo zaključiti da možda ponekad nismo dostojni protivnika, no to ne znači da trebamo odustati i da se trebamo predati pred takvom veličinom. Ova nam situacija govori da trebamo iskoristiti sve svoje adute kako bismo svladali protivnika. Naravno, riječ je o prenesenom značenju i nikako ne možemo odobriti postupke mačka. Iako intuitivno shvaćamo da su bajke nestvarne, one nisu neistinite jer „ono o čemu govore stvarno se ne događa, ali se mora dogoditi kao unutarnji doživljaj i osobni napredak“ (Bettelheim, 70).

2. 2. 2. *Palčić*

Nakon interpretacije *Mačka u čizmama* slijedi interpretacija bajke *Palčić* u kojoj se također zbivaju moralno dvojbene radnje kao i u bajci *Mačak u čizmama*. Možemo naglasiti kako su Mačak i Palčić veoma dosjetljivi glavni likovi bajki. Oba djela govore o siromaštvu i bogatstvu. *Mačak u čizmama* govori o gospodaru koji u nasljedstvo dobiva samo mačka. S druge strane, priča o *Palčiću* govori o roditeljima koji bijahu suviše siromašni da bi prehranili djecu, pa ih odluče ostaviti u šumi da ih ne bi morali gledati kako umiru od gladi:

Dođe tako i jedna silno mršava godina i zavlada tako velika glad da se jadni roditelji odlučiše riješiti djece (...) -Vidiš da djecu više ne možemo hraniti. Neću biti kadar gledati kako mi pred očima umiru od gladi pa sam ih odlučio sutra odvesti u šumu i ondje ostaviti (Perrault, 92).

Palčić bijaše u kući žrtveno janje i krivnja se za sve uvijek svaljivaše na njega, no ipak bijaše on „najlukaviji i najdomišljatiji od sve braće“. Možemo komentirati i naslov ove priče – *Palčić*. Asocijacije nas vuku na jedan dio našeg tijela, to su prsti odnosno palac, a upravo je toliko velik Palčić: „Ne bijaše veći od palca te ga stoga i nazvaše Palčićem“ (Perrault, 92). Oba „junaka“ nalaze se u izazovnim situacijama u kojima moraju dokazati svoju vještinu. Tako Palčić nakon što čuje što otac i majka spremaju za njega i njegovu braću, „vrati se u postelju i do jutra ne zaspao, smišljajući što mu je činiti“ (Perrault, 94). Razlika između mačka i Palčića je ta što mačak to radi kako bi dokazao svom gospodaru da i od mačka može biti nekakve koristi, no također iz straha jer gospodar samo što ga ne ubije: „a ja, kad pojedem toga mačka i napravim si muf od njegova krzna, morat ću umrijeti od gladi“ (Perrault, 94), dok se Palčić upušta u situacije na koje je u početku primoran jer otac ostavi njega i braću u šumi: „Vidjevši da su ostali sami, djeca iz sveg glasa udare u viku i plač“ (Perrault, 94). Ovdje Palčić postaje junak jer spašava svoju braću i sestru tako što je cijelim putem od kuće do šume bacao kamenčiće kako bi pronašao put natrag (Perrault, 94-95). Nadalje se djeca kratko vrte kući, da bi ih otac i majka morali ponovno ostaviti jer „kad se novac potroši iznova ih uhvati očaj, pa opet odlučiše ostaviti djecu u šumi“ (Perrault, 96-97).

Priča nam govori da su se sada Palčić i braća našli u teškoj situaciji jer su ptice pojele sav kruh koji je Palčić bacao od kuće do šume. Palčić i braća stigoše do kuće u kojoj je gorjela svijeća, a ubrzo saznaju da je to kuća strašnog ljudoždera. Radnja dalje uvodi motiv koji možemo povezati s pričom *Mačak u čizmama*. To je motiv čizme.

Posebice je zanimljivo što mačak kada obuče čizme ulazi u niz pustolovina koje mu na kraju pomognu jer on „postade velmoža“ na dvoru svog gospodara (Perrault, 53). A Palčiću također čizme donose sličnu sudbinu jer Palčić je naposljetku „nagomilao velik imutak, pa se pobrinu za cijelu obitelj: ocu i braći kupi neke ustanovljene službe pa ih tako sve zbrinu“ (Perrault, 106). Motiv čizme označava vrstu promjene, mijenjanje, napredak, kretanje prema novom. Tako je i Ana Pintarić zapisala da čizme od sedam milja „simboliziraju nadljudsku snagu letenja i promjenu“ (Pintarić, 43). Još možemo usporediti jedan motiv, a to je motiv ljudoždera. U obje priče, vidno manji likovi (mačak i Palčić) uspijevaju nadvladati velike i moćne ljudoždere: „U isti se hip pretvori u miša te mačak to vidje, baci se na nj i pojede ga / Palčić se približi ljudožderu, neosjetno mu svuče čizme i smjesta ih obuče“ (Perrault, 103).

Objе priče nam sugeriraju da ponekad ne moramo biti najveći da bismo svladali protivnike. Ponekad je dovoljno upotrijebiti dosjetljivost, maštu, lukavstvo da bi se postigao veći cilj, no ponekad je i prevarama zajamčen uspjeh. Možemo reći da su u oba slučaja putem „čizama“, ali i određenih prevara i spletki oba junaka stekla slavu i imutak. Na nastavnom satu trebali bismo s jedne strane naglasiti pozitivne karakteristike oba lika, dok s druge naznačiti što je loše. Tako djeca mogu dobiti uvid u priču koja na prvi pogled nije tako strašna, no dubljim analizama uviđamo da je to sve samo privid i da priča obiluje lošim vrijednostima. Stoga je djecu potrebno uključiti u promišljanje kako bi sami pronašli svoju istinu, svoj sud, odnosno je li to dobro ili loše za njih jer dijete se neće pitati „Želim li biti dobro?“ već „Na koga želim nalikovati?“ (Bettelheim, 18). Nadalje, Bettelheim dodaje kako na pitanje koje često ostavljaju bajke „Zar je to istina?“ ne treba olako ili brzopleto odgovarati, jer za dijete je puno važnije pitanje „Je li bio dobar?“ ili „Je li bio loš?“, pa zaključuje da je djetetu važnije razjasniti tko su dobri, a tko zli (Bettelheim, 106).

3. Dijete i okolina

Neizostavna je činjenica da na dijete utječe njegova okolina. Dijete će uvelike usvojiti određene obrasce koje je naslijedio od svoje okoline. Dubravka Težak piše kako će dijete oponašati sve ono što se pojavljuje u njegovoj okolini (Težak, 31). Stoga proizlazi da će dijete usvojiti određene oblike poštenja, velikodušnosti, blagosti, altruizma i sl., ali tek ako se to nalazi u njegovoj okolini (Težak, 31).

Prvu djetetovu okolinu čine njegovi roditelji. Razlikujemo nekoliko roditeljskih stilova, a to su: autoritarni, autoritativni, permisivni i indiferentni. Svaki od ovih stilova uključuje određene karakteristike, ali svaki ovaj odgojni stil utječe na dijete i formira ga za daljnji razvoj. Prvi je stil ujedno i najgori a nazivamo ga autoritarni, dok takve obitelji nazivamo krutima. Obitelji u kojima se provodi autoritarni odgojni stil pružaju mnogo više kontrole nego potpore, i većinom je emocionalna povezanost svedena na nisku granicu (Težak, 31), stalno kažnjavaju i vrše prestrogu komunikaciju. Uslijed toga dijete postaje nesigurno, nemotivirano i povučeno. Drugi je autoritativni stil. To je ujedno i najbolji roditeljski stil, a njega zovemo i dosljedni. Roditelji koji se vode ovim odgojnim stilom pružaju djetetu podršku i toplinu, usmjeravaju djecu postupno i sigurno, a komunikacija je dvosmjerna. Djeca su pozitivna i sretna, samostalna i motivirana za rad. Međutim, od djeteta se ipak zahtijeva određena disciplina (Težak, 31). Treći je stil permisivni, a možemo ga nazvati i dopuštajući stil. Roditelji su usmjereni na dijete, pozitivni su i topli, no problem je što se često djeci udovoljava u svemu, pa djeca mogu postati besramna i zahtjevna. Posljednji je stil indiferentni, kada su roditelji zaokupljeni sobom i ne zanima ih što se događa s djecom. Od takvog roditeljstva djeca postaju usamljena i neposlušna, a često su i niskog samopoštovanja.

Spomenuli smo da na dijete utječe njegova okolina, a ta okolina može podrazumijevati i neke nove oblike socijalizacije. Stoga na djecu mogu utjecati i različiti oblici književnosti, kao što su bajke. Istraživanje koje smo proveli govori nam da više od 60% djece navodi da su im roditelji čitali bajke dok su bili mali. Pretpostavimo da neke bajke mogu biti strašne i da čak mogu zbuniti dijete, trebamo pokušati postaviti neke odgovore na takve probleme. Dubravka Težak smatra da rasprava s roditeljima ili nastavnikom o konkretnim primjerima dobra i zla djetetu može pomoći i ublažiti negativne utjecaje ostalih izvora socijalizacije. (Težak, 33). Slično zaključuje i Bettelheim: „osjećaj odrasloga da aktivno sudjeluje u pričanju priče daje bitan doprinos

djetetovu doživljaju priče i silno obogaćuje djetetov doživljaj“ (Bettelheim, 138). Stoga, ako i dijete osjeti bajku koja je potencijalno upitna, ono može utjehu i pomoć potražiti u okolini. Međutim, uslijed toga, dolazimo do jednog problema koji ističe Bettelheim, neće li se dogoditi da dijete razumije bajku onako kako su je njegovi roditelji razumjeli? Treba li djetetovo mišljenje biti isto kao što je mišljenje njegovih roditelja? Drugim riječima, Bettelheim postavlja izvrsno pitanje: hoće li dijete interpretirati bajku onako kako su je interpretirali njegovi roditelji? „Djetetu su uvjerljive jedino one tvrdnje koje može razumjeti u okviru svoga postojećeg znanja i svojih emocionalnih preokupacija“ jer dijete „ako prihvati kao istinito jedino ono što mu kažu roditelji (...), ono će papagajski ponavljati objašnjenja u čiju istinitost moraju vjerovati budući da im je to rekla odrasla osoba“ (Bettelheim, 49-50).

Tako dolazimo do sljedećeg pitanja: što kada dijete osjeća strah prema bajkama? Rekli bismo kako problem postoji ako roditelji pravovremeno ne reaguju. Roditelj se mora angažirati kako bi s djetetom razgovarao o tome što je pročitano jer dijete se zasigurno neće bojati nekakvih nadnaravnih priča i bića, već će znati da su to iracionalni strahovi. Dakle, dosta moći je u rukama roditelja, koji mogu djeci određeno djelo predstaviti na što bolji način. Slično zaključuje Bettelheim:

Kada roditelj pripovijeda bajke u pravom duhu, on djetetu na neki način pripovijeda što se zbiva u tamnijim, iracionalnim predjelima njegova uma, to djetetu dokazuje da nije usamljeno u životu u mašti, da u njemu sudjeluje osoba koju najviše treba i voli (Bettelheim, 137).

Čak i da je najstrašnije djelo na svijetu, dijete ga se neće bojati ako o tome razgovara sa svojim roditeljem jer roditelji su prvi učitelji svoje djece, a odgovarajućim pristupima djetetu stvaraju pozitivna iskustva koje će dijete ponovno htjeti iskusiti (Čajić, 2021: 53).

Godine 1960. provedeno je istraživanje o recepciji bajke u Osnovnoj školi Kustošija u Zagrebu. Prilikom tog istraživanja, brojna su djeca u različitim razredima, stoga i različite životne dobi, odgovorila boje li se nakon čitanja bajki vještica, duhova i sl. Djeca u četvrtom razredu osnovne škole, čak njih 39, izjavilo je da se bojalo, dok ih se 7 nije bojalo. Potom su učenici sedmih razreda osnovne škole izjavili da ih se čak 52 bojalo, a 20 da se nije bojalo. Istovjetna anketa provedena je 1997. u Osnovnoj školi „Malešnica“ kako bi se, prema riječima Dubravke Težak i Stjepka Težaka, ustanovilo je li došlo do bitnih promjena u odnosu suvremene djece prema bajci. Rezultati su bili znatno drugačiji. Prvenstveno je broj djece koja su anketirana znatno manji. Tako se

dvanaest učenika u četvrtom razredu osnovne škole bojalo bića iz bajke, dok ih se petnaest nije bojalo. U sedmom razredu se bojalo 16 učenika, a 14 ih se nije bojalo. Na pitanja zašto se boje par učenika je dalo objašnjenje: „baka me je plašila da će doći baba Roga po mene ako ne budem dobar“ rekao je dječak iz četvrtog razreda ili „kad ne bih htjela jesti, rekli bi: uzet će te vještica“ rekla je djevojčica iz petog razreda. Autori smatraju da su roditelji zloupotrebom bajke kompenzirali pedagošku nemoć (Težak i Težak, 13). Međutim, autori su naveli pozitivne komentare djece, koja su istaknula kako su im roditelji objasnili da su bića iz bajki nerealna. Dječak iz osmog razreda je rekao „nisam se bojao zato što me majka poučavala“, dok je djevojčica iz sedmog rekla „iako su me uvjerali da bića iz bajke postoje, ja nisam vjerovala“ (Težak i Težak, 13).

4. Istraživački dio

4. 1. Metodologija

4. 1. 1. Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja jest razumijevanje bajke u osnovnoj i srednjoj školi. Ovim istraživanjem nastoji se preispitati koliko učenici razumiju bajke. Istraživanje se provodi na grupi učenika iz osnovne škole te na grupi učenika iz srednje škole.

4. 1. 2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati razumijevanje bajke učenika osnovne i srednje škole.

4. 1. 3. Zadaci istraživanja

Na temelju cilja istraživanja postavljeni su sljedeći zadaci:

1. Utvrditi vole li ispitanici bajke.
2. Utvrditi jesu li ispitanici sami čitali bajke ili su im čitali članovi obitelji ili netko drugi.
3. Utvrditi smatraju li ispitanici da su bajke poučne.
4. Utvrditi smatraju li ispitanici da je dobro čitati bajke.
5. Utvrditi vjeruju li ispitanici u bajke.
6. Utvrditi smatraju li ispitanici da su bajke istinite.
7. Utvrditi jesu li ispitanici u svojim mislima ili mašti mijenjali kraj bajke.
8. Utvrditi pronalaze li ispitanici sličnosti s likovima iz bajke.
9. Utvrditi misle li ispitanici da bajke mogu biti strašne.
10. Utvrditi znači li bajka ispitanicima isto što im je značila kad su bili dijete.
11. Utvrditi razumiju li ispitanici bajku sada drugačije i što misle zašto je to tako.
12. Utvrditi koje su bajke ispitanicima najdraže.
13. Utvrditi kako se ispitanici osjećaju kad pročitaju bajku.
14. Utvrditi smatraju li ispitanici bajke okrutnima.
15. Utvrditi smatraju li ispitanici da je *Crvenkapica* okrutna bajka.

16. Utvrditi koje bajke ispitanici smatraju okrutnima (one u kojima ima ubojstava, one u kojima je nepravda, one u kojima se ljudi ne vole, niti jednu bajku ne smatram okrutnom ili strašnom).
17. Utvrditi vjeruju li ispitanici u kraj bajke koji kaže „i živjeli su sretno do kraja života“?

4. 1. 4. Hipoteze

1. Djeca vole bajke.
2. Djeca vjeruju u bajke.
3. Djeca ne razumiju bajke u potpunosti.
4. Djeca nisu u potpunosti svjesna nerealnosti koju bajke pružaju.

4. 1. 5. Varijable

Nezavisne su varijable spol, dob, razina obrazovanja i prebivalište. Zavisna je varijabla njihova interpretacija bajke.

4. 1. 6. Metode istraživanja

Anketnim upitnikom ispitani su učenici osnovnih i srednjih škola. Anketni upitnik sadrži dvadeset tri pitanja, od kojih su četiri opća pitanja u kojima ispitanik navodi dob, spol, prebivalište i razinu obrazovanja. Ostalih devetnaest pitanja vezano je uz njihova vlastita promišljanja o bajkama. Navedenim upitnikom utvrđeno je koliko ispitanici razumiju bajke, što misle o njima, vjeruju li u njih i sl. Anketni je upitnik u potpunosti anonimn te ulaskom u upitnik ne vidimo mogućnost da se upiše ime i prezime, stoga su ispitanici u potpunosti zaštićeni. Ispitanici su upitnik ispunili online te smo tako dobili rezultate istraživanja. Učenici su pod vodstvom svojih razrednika ispunili ankete, kako bismo dobili što relevantnije podatke. Obje škole dobile su dopis u kojem se pojašnjava istraživanje. Dopisi su potpisani od strane mentora (Prilog 2-3).

4. 1. 7. Uzorak

Osnovni uzorak su učenici iz Osnovne škole 22. lipnja u Sisku te učenici završne

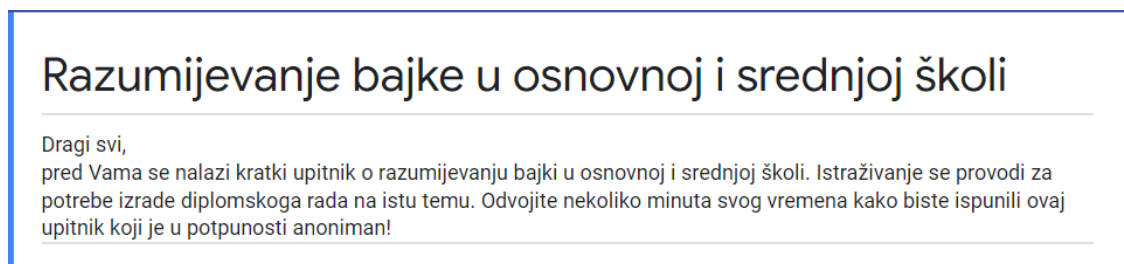
godine V. gimnazije u Zagrebu. Istraživanju je pristupilo trideset učenika iz osnovne škole u Sisku te četrnaest učenika iz V. gimnazije u Zagrebu. Prosjek dobi ispitanika za osnovnu školu je četrnaest godina, dok je za gimnaziju osamnaest godina.

4. 2. Interpretacija rezultata / rasprava

4. 2. 1. Rezultati ankete

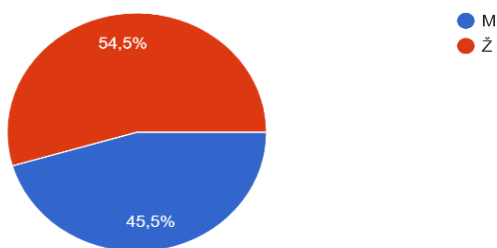
Kao što je navedeno, anketni upitnik sadrži četiri opća pitanja i devetnaest pitanja vezana uz bajke. Svako pitanje bit će prikazano uz pomoć grafikona. Rezultati će biti predstavljeni u postocima. Pitanja postavljena u anketi većinom su zatvorenog tipa odnosno učenicima su ponuđeni odgovori. Četiri postavljena pitanja nisu zatvorenog tipa. Prvo od takvih je da učenici napišu koliko imaju godina jer dobne skupine variraju. Drugo je pitanje da obrazlože zašto misle da nije dobro čitati bajke. Treće je da navedu koje su im bajke čitali dok su bili djeca. Posljednje je ako sada razumiju bajku drugačije neka objasne zašto je tako.

Hipoteza je da djeca vole čitati bajke i da vjeruju u njih, što rezultira time da ne shvaćaju koliko bajke mogu biti nerealne i koliko se to može odraziti na njihov život. Anketni upitnik proveden je na osnovnoškolskoj razini, gdje su ispitanici osmih razreda te skupina učenika iz srednje škole odnosno skupina učenika završne godine srednje škole. Anketni upitnik želi utvrditi kakva su razmišljanja djece koja su sada već u određenom razvoju života, ponajviše sada kada nemaju toliko doticaj s bajkama (prilog 3). Zato anketni upitnik proučava što učenici sada misle o bajka kada koračaju prema zrelijim razmišljanjima i shvaćanjima. Dobiveni rezultati su izraz individualnog promišljanja koji će biti predstavljeni kao cjelina, jer zbog većeg broja ispitanika, ne možemo predstaviti svaki odgovor pojedinačno. Na sljedećim grafikonima prikazat ćemo rezultate provedene u istraživanju.

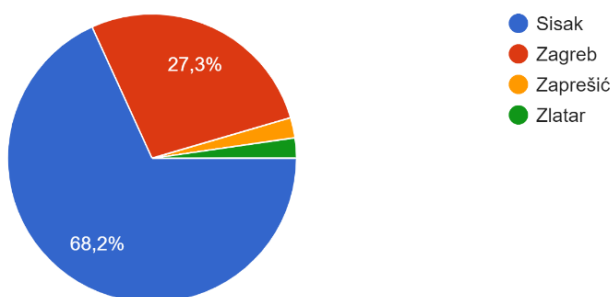
Slika 1. Prikaz početka anketnog upitnika.

Na prvo pitanje anketirani učenici moraju odabrati spol. Ženskih je ispitanika 54,5%, dok je muških 45,5%. Brojčano je ženskih ispitanika 24, a muških 20.

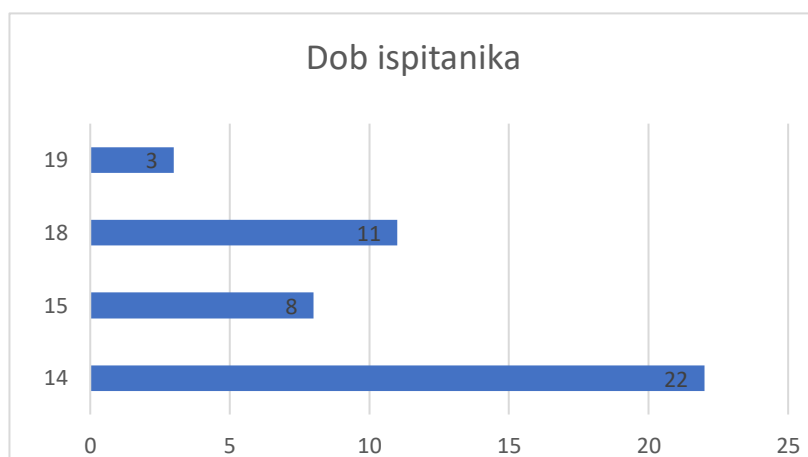
Slika 2. Prikaz spola anketiranih učenika.

Iduće je pitanje: „U kojem gradu živiš?“. Najveći broj ispitanika je iz Osnovne škole 22. lipnja u Sisku. Drugi znatniji broj je iz V. gimnazije u Zagrebu, a neki su učenici iz V. gimnazije iz Zlatara i Zaprešića.

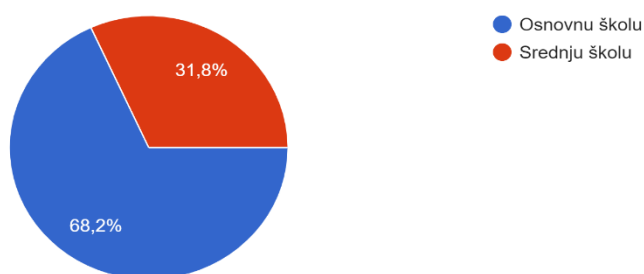
Slika 3. Prikaz mjesta stanovanja ispitanika.

Treće pitanje vezano je uz dob ispitanika. Ispitanici su samostalno mogli napisati koliko imaju godinu. Tako imamo one od 14 i 15 godina koji pripadaju u osnovnoškolsko obrazovanje te one od 18 i 19 godina koji su učenici završnih godina srednje škole. Najviše ispitanika ima četrnaest godina te osamnaest godina, dok ih je manje od petnaest godina i devetnaest.

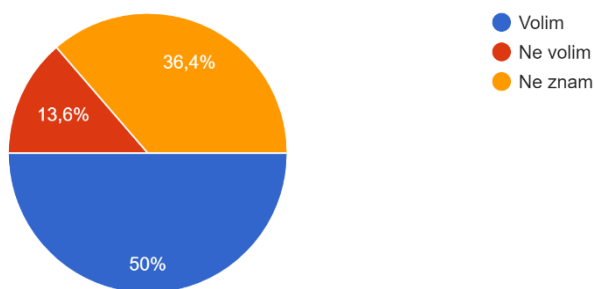
Slika 4. Dob ispitanika.

Sljedeće je pitanje: „U koju školu ideš?“. Tako je većina iz osnovne škole u Sisku što je izraženo kao 68,2%, dok ih je 31,8% iz srednje škole u Zagrebu.

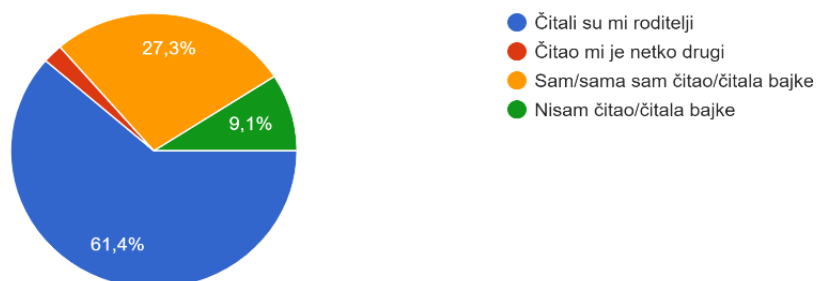
Slika 5. Razina obrazovanja ispitanika.

Petim pitanjem krećemo od njihovih vlastitih promišljanja o bajkama. Potom 50% ispitanika odgovara da voli bajke, dok ih samo 13,6% odgovara da ne voli. A 36,4% odgovara „ne znam“.

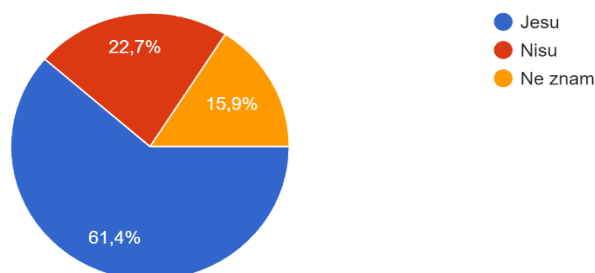
Slika 6. Voljenost bajke.

Iduće je pitanje: „Jesi li kao dijete čitao/čitala bajke?“. Najveći broj ispitanika odgovorilo je da su im roditelji čitali bajke što iznosi 61,4% te da su sami čitali bajke 27,3%. Znatno manji broj ispitanika odgovara da nisu čitali bajke i da im je bajke čitao netko drugi.

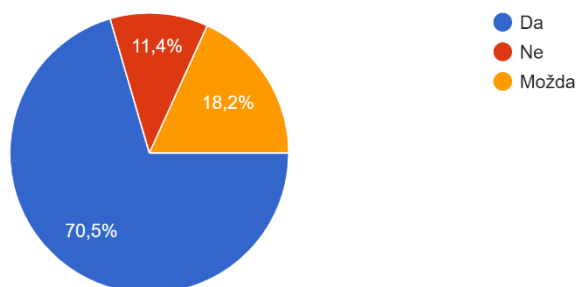
Slika 7. „Jesi li kao dijete čitao/čitala bajke?“.

Sljedeće pitanje glasi: „Jesu li za tebe bajke poučne?“. Poučnima bajke smatra 61,4% ispitanika, dok 22,7% odgovara da bajke nisu poučne. Međutim, 15,9% ispitanika odgovara da ne znaju.

Slika 8. Poučnost bajke.

Sljedeće pitanje je: „Smatraš li da je dobro čitati bajke?“. Tako 70,5% ispitanika smatra da je dobro čitati bajke, a 18,2% odgovara s „možda“. Njih 11,4% odgovara da nije dobro čitati bajke.

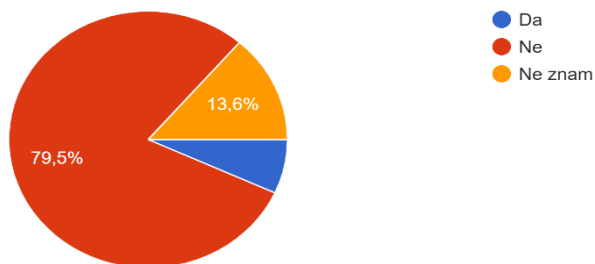
Slika 9. „Smatraš li da je dobro čitati bajke?“

Sljedeće je pitanje na koje su ispitanici (koji su u prethodnom pitanju odgovorili da smatraju da nije dobro čitati bajke) trebali objasniti zašto smatraju da nije dobro čitati bajke.

Odgovori su sljedeći:

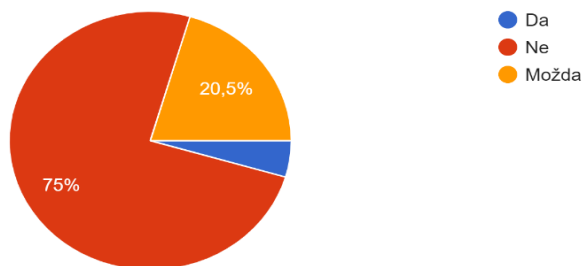
- „Iako su bajke vrlo dobar alat za razvijanje mašte u djetetu, katkada se djeca previše užive u njihovu maštu i konstantno su u tom fantastičnom svijetu. Ne daju dobar uvod u realnost.“
- „Život u fantastiji.“
- „Nije istina većina tog.“
- „Bajke nisu za tinejdžere više su za djecu.“
- „Zato što ima puno nerealnih stvari.“
- „Zato što ima nestvarnih događaja.“

Slijedi pitanje „Vjeruješ li u bajke?“. Čak 35 ispitanika odgovara da ne vjeruju odnosno 79,5%. Njih 6 odgovara s „ne znam“ što čini 13,6%, a 3 su osobe odgovorile da vjeruju u bajke što čini 6,8%.

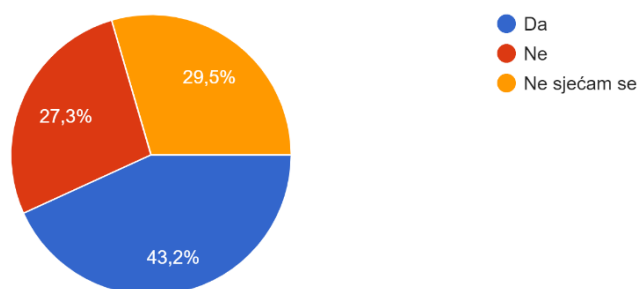
Slika 10. Vjerovanje u bajke.

Iduće je pitanje „Smatraš li da su bajke istinite?“. Tako je 75% ispitanika odgovorilo da smatra da nisu istinite. Njih 20,5% je odgovorilo da su možda istinite, a 4,5% ispitanika je odgovorilo da smatraju da su istinite.

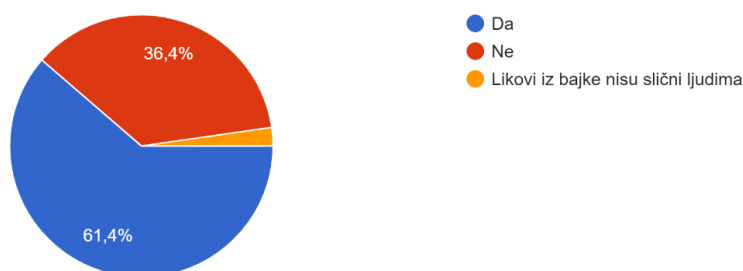
Slika 11. Istinitost bajke.

Sljedeće je pitanje: „Jesi li u svojim mislima i mašti mijenjao/mijenjala kraj bajke?“. Čak 43,2% ispitanika je odgovorilo da su mijenjali kraj bajke. Njih 29,5% je odgovorilo da se ne sjećaju, a 27,3% da nisu mijenjali kraj bajke.

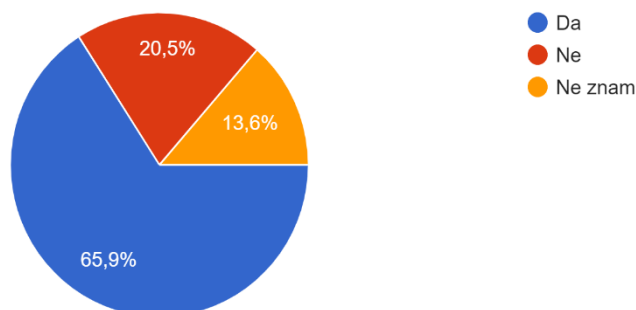
Slika 12. Stav o mijenjanju kraja bajke.

Sljedeće je pitanje: „Pronalaziš li ponekad kod sebe sličnosti s likovima iz bajke?“. Sličnosti pronalazi 61,4% ispitanika, dok 36,4% odgovara da ne pronalazi. Samo 2,3% ispitanika je odgovorilo da likovi iz bajke nisu slični ljudima odnosno jedna je osoba tako odgovorila.

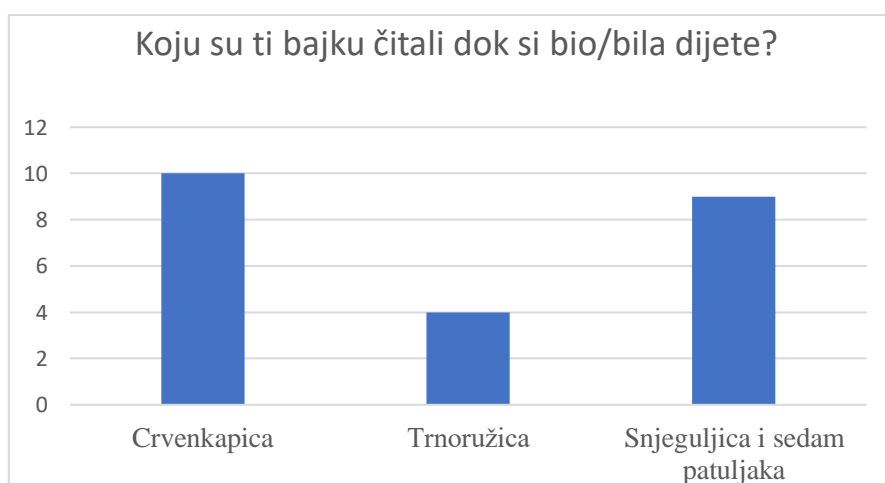
Slika 13. Sličnosti s likovima iz bajke.

Četrnaesto je pitanje: „Mogu li bajke biti strašne?“. Bajke strašnima smatra 65,9% ispitanika, a 20,5% ispitanika odgovara da bajke ne mogu biti strašne. Znatno manji postotak, 13,6% ispitanika je odgovorilo da ne znaju.

Slika 14. „Mogu li bajke biti strašne?“.

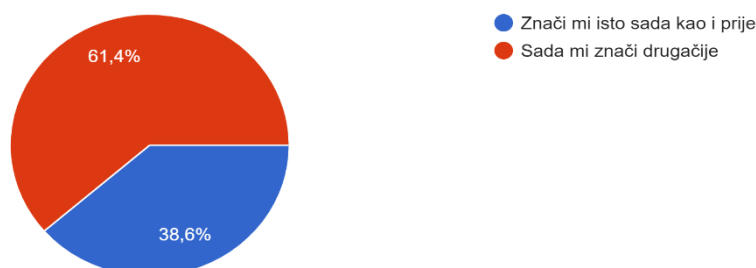
U idućem pitanju ispitanici su mogli samostalno napisati koja su im bajku čitali dok su bili djeca. Najviše odgovora je bilo *Crvenkapica* i *Snjeguljica i sedam patuljaka* te *Trnoružica*. Međutim, ovo je bio odgovor u kojem su oni mogli bilo što još napisati, tako da je bilo još djela koje su naveli. Po dva odgovora imale su bajke *Mačak u čizmama*, *Ivica i Marica* te *Pinokio*. Po jedan odgovor imale su sljedeće bajke: *Bambi*¹, *Ljepotica i zvijer*, *Mala sirena*, *Pepeljuga*, *Petar Pan*, *Regoč*, *Ružno pače*, *Tri prašćića* i *Zlatokosa*.

Slika 15. „Koju su ti bajku čitali dok si bio/bila dijete?“

¹ Roman *Bambi* Felixa Saltena (1923.) po tekstualnim i kontekstualnim obilježjima ne pripada u žanr bajke.

„Znači li za tebe bajka isto ono što ti je i značila dok si bio/bila dijete?“. 61,4% ispitanika (27) je odgovorilo da im sada znači drugačije, dok je 38,6% (17) ispitanika odgovorilo da im znači isto kao i prije.

Slika 16. „Znači li za tebe bajka isto ono što ti je i značila dok si bio/bila dijete?“.

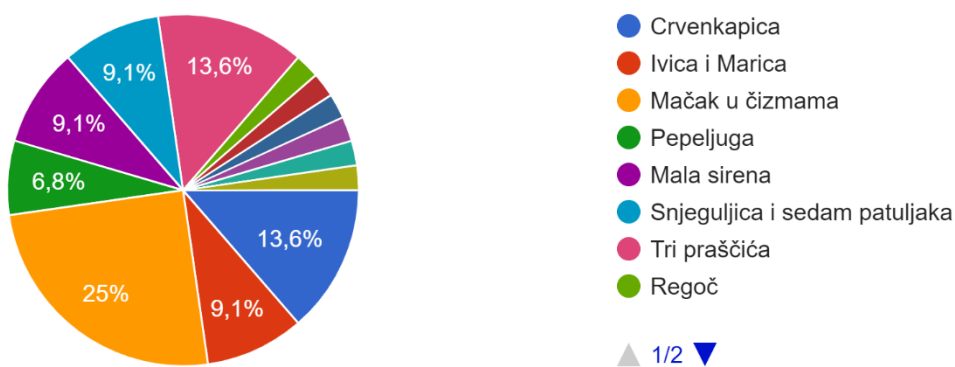
Povezanost nalazimo između šesnaestog i sedamnaestog pitanja. Ovdje učenici mogu davati svoje samostalne odgovore. Pitanje je: „Ako je sada razumiješ drugačije, što misliš zašto?“. Pritom se nadovezujemo na prethodno pitanje, ali i njihov prethodni odgovor. Ovdje trebaju napisati ako smatraju bajku drugačije, što misle zašto je to tako. Odgovori će biti grupirani u dvije kategorije, jedna će grupa biti osnovna škola, druga će biti srednja škola. Razlog tomu je što ćemo bolje vidjeti kako razmišljaju dvije različite dobne skupine, a posebice kako razmišljaju učenici u različitim razinama obrazovanja.

Osnovna škola	Srednja škola
<i>Zato što više nisam dijete i drugačije doživljavam bajke.</i>	<i>Uspon uz društvene staleže je moguć uz određenu lukavost i snalažljivost, no bajka to predstavlja kao da je potrebno laganje i podmuklost.</i>
<i>Jer sam stariji.</i>	<i>Zbog više životnih iskustava i zrelosti.</i>
<i>Možda zato što starim i počinjem shvaćati svijet odraslih.</i>	<i>Jer mogu više promišljati o likovima i njihovim postupcima.</i>
<i>Jer je u tinejdžerskoj dobi bajka puno drugačija nego u dječjoj dobi od 5 godina.</i>	<i>Više iskustva iz stvarnog života.</i>
<i>Zato što ih djeca shvaćaju doslovno. Razumijem ju drugačije jer sam odrasla i više ne gledam stvari na isti način.</i>	<i>Čitajući kompleksnije romane, stekao sam bolju perspektivu za razumijevanje pročitanog.</i>
<i>Zato što sam odraslija. Jer sam odraslija. Zato što sam stariji.</i>	<i>Kada sam bio manji, priča mi je bila donekle uvjerljiva, a sada sam posve svjestan apsurdna te bajke.</i>
<i>Sada znam da nisu stvarne.</i>	<i>Zato što imam drugačiji pogled na svijet.</i>

<i>Zato što sam pročitala originalnu priču o Trnoružici.</i>	<i>Nisam više dijete.</i>
<i>Zato što je sada mogu bolje razumjeti.</i>	<i>Sada mi ništa ne znači.</i>
<i>Jer razmišljam drugačije.</i>	
<i>Jer sam starija i razumijem stvari drugačije nego kad sam bila dijete.</i>	
<i>Razumijem ju isto kao i prije, ali vjerojatno bih je drugačije doživljavala jer sam starija.</i>	
<i>Zato što rastem i razvijam se svakim danom.</i>	

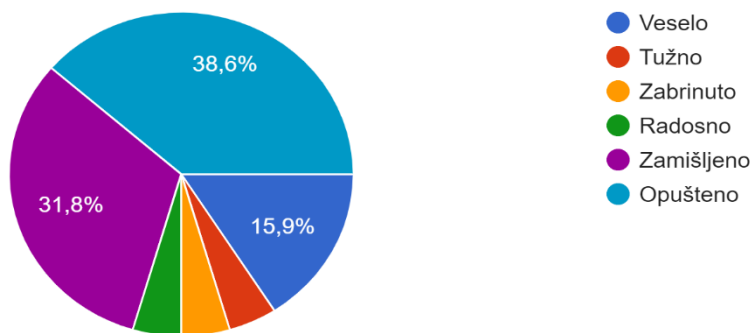
Slika 17. Razumijevanje bajke u osnovnoj i srednjoj školi.

Osamnaesto je pitanje: „Izaberi najdražu bajku“. Ovdje je ponuđeno 7 bajki, a to su: *Crvenkapica*, *Ivica i Marica*, *Mačak u čizmama*, *Pepeljuga*, *Mala sirena*, *Snjeguljica i sedam patuljaka* i *Tri praščića*. Ispitanici su dobili mogućnost da pod „ostalo“ napišu neku od svojih po izboru, ako im se ne sviđaju ponuđeni odgovori. Tako su ispitanici stavili *Trnoružica*, *Regoč* i *Ljepotica i zvijer*. Ovdje je najviše ispitanika istaknulo priču *Mačak u čizmama*, čak njih jedanaest, što je 25%, a drugo mjesto dijele *Crvenkapica* (13,6%) i *Tri praščića* (13,6%) po šest odgovora.

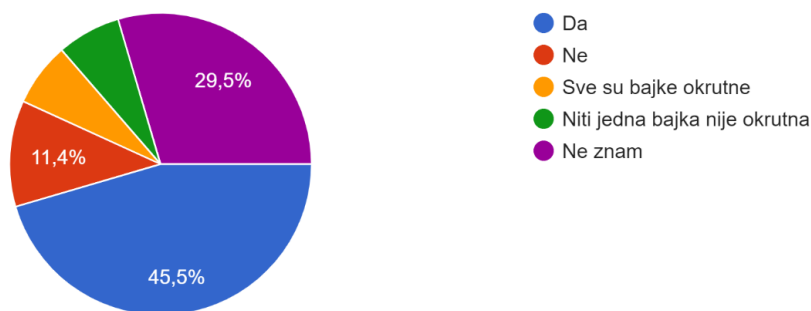
Slika 18. Najdraža bajka.

Sljedeće je pitanje: „Kada pročitaš bajku, kako se najčešće osjećaš?“. Najviše se djece osjeća opušteno, čak 38,6%, dok se 31,8% osjeća zamišljeno, a 15,9% se osjeća veselo. U manjem postotku učenici se osjećaju radosno (4,5%), tužno (4,5%) i zabrinuto (4,5%).

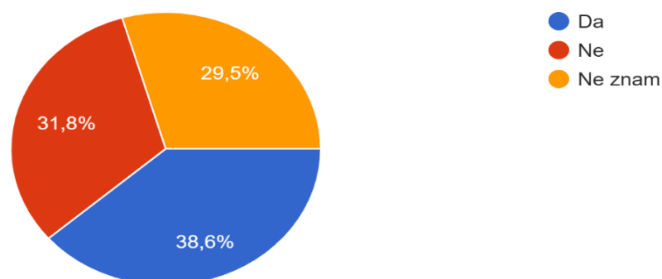
Slika 19. „Kada pročitaš bajku, kako se najčešće osjećaš?“

Sljedeće je pitanje: „Što misliš, jesu li bajke ponekad okrutne?“. 45,5% ispitanika je odgovorilo da misle da su bajke okrutne, a 29,5% ispitanika je odgovorilo da ne znaju jesu li bajke okrutne. Samo 11,4% ispitanika je odgovorilo da bajke nisu okrutne. Znatno manji broj ispitanika je odgovorio da su sve bajke okrutne (6,8%) i da niti jedna bajka okrutna (6,8%).

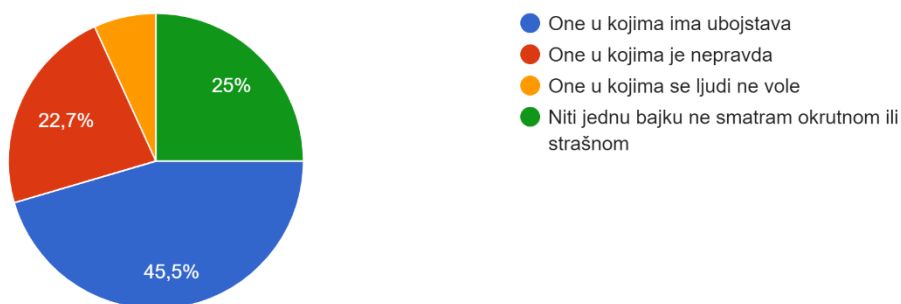
Slika 20. Okrutnost bajke.

Sljedeće je pitanje: „Je li po tvom mišljenju *Crvenkapica* okrutna bajka?“. *Crvenkapica* je okrutna bajka prema 38,6% ispitanika, a prema 31,8% ispitanika *Crvenkapica* nije okrutna bajka, dok je 29,5% ispitanika odgovorilo „ne znam“.

Slika 21. Okrutnost *Crvenkapice*.

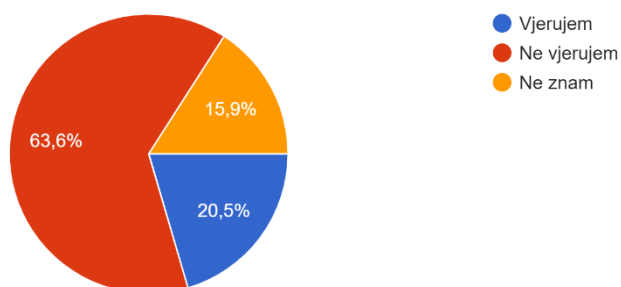
Slijedi pitanje: „Koje bajke smatraš okrutnima i strašnima?“. Okrutne i strašne bajke su prema 45,5% ispitanika one u kojima ima ubojstava. Čak 25% ispitanika niti jednu bajku ne smatra okrutnom ili strašnom, a 22,7% ispitanika je odgovorilo da su okrutne i strašne one u kojima je nepravda. Samo 3% ispitanika je odgovorilo one bajke u kojima se ljudi ne vole.

Slika 22. „Koje bajke smatraš okrutnima i strašnima?“

Zadnje je pitanje: „Vjeruješ li u kraj bajke koji kaže: „i živjeli su sretno do kraja života?“.

Više od polovice ispitanika, njih 63,6% je odgovorilo da ne vjeruju, dok je 20,5% ispitanika odgovorilo da vjeruju. Najmanje ispitanika, 15,9% odgovora da ne znaju.

Slika 23. „Vjeruješ li u kraj bajke koji kaže: i živjeli su sretno do kraja života?“

4. 2. 2. Rasprava

Rezultati ankete pomogli su u shvaćanju i razumijevanju mišljenja koje djeca imaju o bajkama. Istraživanje je obuhvatilo 29 učenika iz Osnovne škole 22. lipnja u Sisku te 15 učenika iz V. gimnazije u Zagrebu. Cilj je bio ispitati koliko djeca razumiju bajke, stoga smo postavili četiri pretpostavke: djeca vole bajke, djeca vjeruju u bajke, djeca ih ne razumiju u potpunosti te djeca nisu u potpunosti svjesna nerealnosti bajke. Zaključujemo da smo tri pretpostavke ovim istraživanjem opovrgnuli, a to su da im vjeruju, da ih ne razumiju i da nisu u potpunosti svjesna nerealnosti bajke.

Prva je pretpostavka da djeca vole bajke, što se potvrdilo točnim. Polovica ispitanika odgovorila je da voli bajke, dok ih je šesnaest odgovorilo da ne zna, a šest da ne voli. Osim toga, ne treba zaboraviti na podatak da je istraživanje provedeno s učenicima osmih razreda te učenicima srednjih škola završnih godina, pa je zanimljiv podatak da djeca u toj dobi vole bajke.

Druga je pretpostavka da djeca vjeruju u bajke. Pretpostavka je opovrgnuta, ali zaključujemo da bi ova pretpostavka možda i zaživjela u ranijim godinama djetetova razvoja, dok se sada suočavamo da djeca u ovim fazama razvoja, kao što su učenici iz viših razreda osnovne škole te učenici završnih razreda srednjih škola, razumiju u što žele vjerovati i razumiju u što vjeruju sada kao zreliji ljudi. Prikazano je kako većina ispitanika ne vjeruje u bajke, dok samo troje vjeruje u njih. Isto tako, prikazali smo da većina ispitanika smatra da bajke nisu istinite, dok samo dvoje smatra da su istinite, što su samo dva ispitanika od njih 44.

Treća je pretpostavka da ih ne razumiju. Ovdje se možemo referirati na sljedeća pitanja: „Mogu li bajke biti strašne?“, „Znači li za tebe ta bajka ono što ti je značila kao si bio/bila dijete?“, „Ako ju sada razumiješ drugačije, što misliš zašto?“, „Što misliš, jesu li bajke ponekad okrutne?“, „Koje bajke smatraš okrutnima?“. Možemo zaključiti temeljem istraživanja da više od pola ispitanika prepoznaje da bajke mogu biti strašne, dok devet ispitanika smatra da nisu strašne. Također, ispitanicima sada bajke znače drugačije, što može značiti da ih sada u potpunosti drugačije razumiju, kako su i sami odgovorili „nisam više dijete, jer sam stariji, drugačije doživljavam bajke“ samo su neki od odgovora. Njihovu okrutnost primjećuje ipak više njih, ali znatan broj ispitanika „ne zna“ jesu li okrutne, dok okrutnima smatraju bajke u kojima ima ubojstava. Iz navedenog zaključujemo da ispitanici ne promatraju bajke površno, već da se odrastanjem njihovo

mišljenje mijenja te da ono što im znači u jednom razdoblju života, ne mora značiti da misle o tome na isti način u kasnijim godinama razvoja.

Četvrta je i zadnja pretpostavka da ih ne razumiju u potpunosti. Na pitanje „je li *Crvenkapica* okrutna bajka“ imamo podjednak broj ispitanika koji misle da je okrutna bajka i koji misle da nije okrutna, no znatan broj ispitanika „ne zna“. Moguće je da ispitanici ne žele interpretirati ovu priču na taj način jer *Crvenkapica* je ipak jedna od omiljenijih bajki koja se priča u prvim godinama djetetova razvoja, a ipak je to priča u kojoj se „zločesti vuk baci na Crvenkapicu i pojede je“ (Perrault, 10).

Nakon što smo određene pretpostavke potvrdili ili opovrgnuli, ostalo je još pitanja koja trebamo interpretirati. Sljedeća pitanja vezana su uz djetetov odnos prema bajci: „Jesi li kao dijete čitao/čitala bajke“, „Vjeruješ li u bajke“ i „Izaberi najdražu bajku“ i „Kada pročitaš bajku, kako se najčešće osjećaš?“. Prvo pitanje nam odgovara za poglavlje „Dijete i okolina“. Za dijete je bitna njegova okolina, a roditelji čine prvi djetetov susret s okolinom. Više od polovice ispitanika je navelo da im roditelji čitaju bajke, što je pozitivan podatak jer govori o tome da su roditelji uključeni u razvijanje i stvaranje djetetovih čitateljskih navika i vještina. Iduće je pitanje: „Vjeruješ li u bajke“. U radu smo prikazali kako je bajka kontroverzna vrsta zbog niza karakteristika (nasilje, grubost, nepoštenje), no zaključujemo kako ne postoji opasnost pred bajkama, jer djeca neće povjerovati da su bajke realne, a to znamo jer je samo troje ispitanika odgovorilo da vjeruje u bajke. I zadnje pitanje je najdraža bajka ispitanika, a čak jedanaest odgovora navodi *Mačak u čizmama*. Nije jasno jesu li ispitanici fascinirani time da je ovo priča koja govori o nekom mačku koji nosi čizme i izvodi razna lukavstva (vara, laže i krade), no ispitanici ovu bajku vole te je ona prva po broju odgovora. Posljednje je pitanje: „Kako se osjećaš kada čitaš bajke“. Dvoje ispitanika osjeća se tužno, a dvoje zabrinuto, dok je većina opuštena, zamišljena i vesela. Ovime potvrđujemo da bajke ne izazivaju negativne osjećaje u djece za koje smo pretpostavili da će izazivati.

Odgovore na pitanje „Ako bajku sada razumiješ drugačije, objasni zašto“ stavili smo u dvije kategorije. Razlog tomu je što možemo bolje usporediti njihove načine razmišljanja. S jedne je strane razina osnovne škole, dok je s druge razina srednje škole. Zaključujemo kako se njihova razmišljanja ni u čemu ne razlikuju, obje su dobne skupine dobro istaknule da ih drugačije shvaćaju jer su odrasli i da više nisu djeca.

Iz rezultata je uočljivo da učenici vole bajke. Međutim, istraživanje potvrđuje da

ispitanici odrastanjem mijenjaju svoje stavove. Ispitanici jako dobro shvaćaju da idealan svijet u bajkama nije prikaz one stvarnosti koja ih okružuje.

Zaključak

Ovaj diplomski rad prikazao je teorijski pristup bajkama. Prvim korakom objasnili smo teorijski što bajka jest, s obzirom na različite interpretacije toga žanra. Bajka jest književna vrsta koja obiluje nadnaravnim i fantastičnim elementima. Iako danas bajke vežemo uz dječju čitalačku publiku, to nije oduvijek bilo tako, već su bajke bile namijenjene odraslima. Potom smo napravili kratku razradu bajke odnosno njezine strukture. Analizirali smo bajke francuskog bajkopisca Charlesa Perraulta čije bajke obiluju nasiljem, nepravdom i nepoštenjem što je prikazano u bajkama *Mačak u čizmama* i *Palčić*. Sve bajke prikazuju upitne situacije, događaje i postupke, no imaju i dobru stranu u kojoj nam sugeriraju kako ponekad ne moramo biti najveći kako bismo postigli određene ciljeve.

Istraživački dio rada prikazao je istraživanje putem anketnih upitnika. Istraživanje je provedeno u Osnovnoj školi u Sisku te u Prirodoslovno-matematičkoj gimnaziji u Zagrebu. Istraživanjem smo nastojali prikazati koliko učenici razumiju bajke. Istraživanje je opovrgnulo postavljene teze. Jedina teza koja ostaje točna jest ta da djeca uistinu vole bajke. Istraživanje ujedno pokazuje koliko je bitna okolina, kako smo objasnili u radu. Ispitanici odgovaraju da im roditelji najčešće čitaju bajke što je pozitivan podatak. Unatoč činjenici da učenici pronalaze sličnosti s likovima iz bajke, oni ne vjeruju u bajke, i shvaćaju da nisu istinite. Većina učenika izjašnjava da bajke shvaćaju drugačije u odnosu na mlađu dob. Pozitivno je da djeca primjećuju kako bajke mogu sadržavati okrutne elemente i da mogu biti strašne, jer onda možemo zaključiti kako ih ne promatraju jednolično, već uočavaju pozitivne i moguće negativne karakteristike bajke. Među omiljene bajke odabiru *Mačak u čizmama*, *Crvenkapica* i *Tri praščića*.

Na koncu, bajka može biti savršeni primjer koji će djetetu otvoriti put mašte, pustolovine i čudesa. S druge strane, imamo odrasliju djecu koja ne smatraju bajke poticajnim zbog onog fantastičnog u njima, odnosno zato što su izmišljene. Međutim, bajke sigurno pomažu razvijanju mašte u djece, nude istinsku moć djetetovom umu i govore mu da ne moraju uvijek biti najveći i najbolji kako bi svladali protivnika, već nude mogućnost da i manji mogu uspjeti.

Literatura

- Bettelheim, B. (2000). *Smisao i značenje bajki*. Cres: Poduzetništvo Jakić.
- Bistrić, M., Ivon, K. (2019). „Teorijski pristupi i recepcijski učinci bajki“. *Acta Iadertina*, 16 (2): 131-146. <https://hrcak.srce.hr/file/344926>
- Biti, V. (2000). *Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Bošković-Stulli, M. (2012). „Bajka“. *Libri & Liberi* 1 (2): 279-292. <https://hrcak.srce.hr/100629>
- Bušljeta, R., Piskač, D. (2018). *Literarna biblioterapija u nastavi književnosti: sveučilišni priručnik za nastavnike*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
- Crnković, M., Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti: od početaka do 1955*. Zagreb: Znanje.
- Crnković, M. (1987). *Sto lica priče: antologija dječje priče s interpretacijama*. Zagreb: Školska knjiga.
- Čajić, T. (2021). *Prikaz ženskih likova u bajkama Charlesa Perraulta.*, esej na kolegiju Hrvatska dječja književnost.
- Čajić, T. (2021). *Problematika bajke: osvrt na Mačak u čizmama i Palčić Charlesa Perraulta.* esej na kolegiju Interpretacija književnog teksta.
- Čudina-Obradović, M. (2002). *Igrom do čitanja: igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Hameršak, M., Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam International.
- Jolles, A. (2000). *Jednostavni oblici*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Koutsompou, V. E. (2016). „The Child and the Fairy Tale: The Psychological Perspective of Children’s Literature“. *International Journal of Languages, Literature and Linguistics*, 2 (4): 213-218. University of East London, UK. <http://www.ijlll.org/vol2/98-L009.pdf>
- Krauth, V. (2000). *Predgovor*. U: *Smisao i značenje bajki*, priređivač Bruno Bettelheim. Cres: Poduzetništvo Jakić.
- Perrault, C. (2006). *Bakine priče ili priče iz drevnih vremena*. Zagreb: Školska knjiga.
- Pintarić, A. (1999). *Bajke: pregled i interpretacije*. Osijek: Matica hrvatska Osijek.

Pintarić, A. (2008). *Umjetničke bajke – teorija, pregled i interpretacije*. Osijek: Filozofski fakultet u Osijeku.

Težak, D. (1996). *Priče o dobru, priče o zlu: priručnik za razvijanje moralnog prosuđivanja u djece*. Zagreb: Školska knjiga.

Težak, D., Težak, S. (1997). *Interpretacija bajke*. Zagreb: DiVič.

Velički, V. (2013). *Pričanje priča – stvaranje priča: povratak izgubljenomu govoru*. Zagreb: ALFA.

Vučić, M. (2006). *Charles Perrault – otac moderne bajke (Pogovor)*, U: Charles Perrault, Bakine priče ili priče iz drevnih vremena. Zagreb: Školska knjiga.

Internet izvori:

Čajić, T. (2021). „Stvaranje i razvijanje čitateljskih navika i vještina u predškolskome dobu“, u: Tatjana Sarajlija (ur.) *Zbornik eseja s predmeta Metodika nastave Hrvatskoga jezika*, Zagreb str. 51-59; [https://hrstud.hr/news/41557/1%20ZBORNİK%20ESEJA%20S%20PREDMETA%20METODIKA%20NASTAVE%20HRVATSKOGA%20JEZIKA%202020.-2021.%20\(1\)\(1\).pdf#page=54](https://hrstud.hr/news/41557/1%20ZBORNİK%20ESEJA%20S%20PREDMETA%20METODIKA%20NASTAVE%20HRVATSKOGA%20JEZIKA%202020.-2021.%20(1)(1).pdf#page=54) .

Grimm, J., Grimm, W. (n. d.). *Bajke*. Pribavljeno 20. svibnja 2022. s adrese: http://os-odra-zg.skole.hr/upload/os-odra-zg/images/static3/788/File/braca-grimm_bajke.pdf.

Prilozi

Prilog 1. Zamolba za provedbu istraživanja u Osnovnoj školi 22. lipnja u Sisku.

Tena Čajić
Fakultet hrvatskih studija
Sveučilišta u Zagrebu
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Borongajska 83d
10 000 Zagreb

Osnovna škola 22. lipnja
Ulica Franje Lovrića 27
Azra Rađenović, ravnateljica

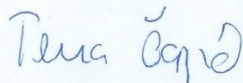
Poštovani,

molimo Vas da odobrite provedbu istraživanja u kojem bi sudjelovali učenici Vaše škole. Istraživanje se provodi za potrebe izrade diplomskoga rada studentice Tene Čajić na studiju kroatologije na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Davora Piskača. Tema diplomskoga rada je *Razumijevanje bajke u osnovnoj i srednjoj školi*. Istraživanje će provoditi studentica Tena Čajić u osmom razredu osnovne škole.

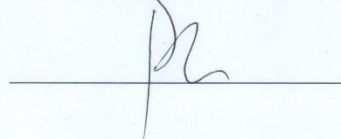
U Vašoj školi planirano je provođenje istraživanja na uzorku učenika iz osmog razreda osnovne škole. Popunjavanje upitnika u prosjeku traje oko 10 minuta te predlažemo da se provođenje istraživanja organizira na kraju školskog sata. U istraživanju se primjenjuje kratka anketa koja kroz dvadesetak pitanja bilježi koliko su djeca upoznata s bajkama. Istraživanje i obveze istraživača su usklađene s Kodeksom etike psihološke djelatnosti.

S poštovanjem,

Tena Čajić

Mentor: izv. prof. dr. sc. Davor Piskač

Prilog 2. Zamolba za provedbu istraživanja u V. gimnaziji u Zagrebu.

Tena Čajić
Fakultet hrvatskih studija
Sveučilišta u Zagrebu
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Borongajska 83d
10 000 Zagreb

V. gimnazija
Ulica Vjekoslava Klaića 1
Tihomir Engelsfeld, ravnatelj

Poštovani,

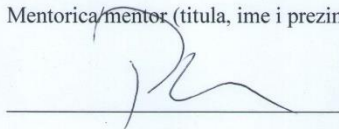
molimo Vas da odobrite provedbu istraživanja u kojem bi sudjelovali učenici Vaše škole. Istraživanje se provodi za potrebe izrade diplomskoga rada studentice Tene Čajić na studiju kroatologije na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Davora Piskača. Tema diplomskoga rada je *Razumijevanje bajke u osnovnoj i srednjoj školi*. Istraživanje će provoditi studentica Tena Čajić u 4. e razredu.

U Vašoj školi planirano je provođenje istraživanja na uzorku punoljetnih učenika četvrtog razreda srednje škole. Popunjavanje upitnika u prosjeku traje oko 10 minuta te predlažemo da se provođenje istraživanja organizira na kraju školskog sata. U istraživanju se primjenjuje kratka anketa koja kroz dvadesetak pitanja bilježi koliko su djeca upoznata s bajkama. Istraživanje i obveze istraživača su usklađene s Kodeksom etike psihološke djelatnosti.

S poštovanjem,

Tena Čajić

Mentorica/mentor (titula, ime i prezime mentora):

Prilog 3. Anketni upitnik „Razumijevanje bajke u osnovnoj i srednjoj školi“.

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdU5FHGH-NHdmguCfnJ1_ad4267ajxLW5zGXG_riRoOWX3I-w/viewform?vc=0&c=0&w=1&flr=0

Životopis

Tena Čajić rođena je 14. listopada 1997. godine u Sisku. Završila je osnovnu i srednju školu u Sisku. 2017. upisuje se na jednopredmetni znanstveni studij kroatologije na Fakultetu hrvatskih studija u Zagrebu, koji završava obranom završnog rada na temu „Položaj djece u ranom novovjekovlju“. Nastavlja diplomsku razinu obrazovanja te upisuje uz znanstveni studij kroatologije, nastavnički modul, kako bi stekla nastavničke komponente. Tijekom studiranja obavlja dužnost demonstratora na kolegijima Hrvatsko arheološko nasljeđe, Korelacijske vježbe i nastavna praksa te Hrvatska zaštićena prirodna i kulturna baština. Tijekom studija, tri godine u nizu, svrstava se u 10% najboljih studenata na studiju kroatologije. Pod vodstvom mentora Davora Piskača na kolegiju Metodika nastave Hrvatskog jezika, izrađuje s kolegama „Zbornik eseja s predmeta Metodika Hrvatskog jezika 2020./2021“ te vrši korekturu istoimenog zbornika. Po završetku studija, pod vodstvom mentora Davora Piskača, radi na izradbi zbornika „Biblioterapija u nastavi književnosti“.